

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Kriminaalõiguse õppetool

Kadi Orav

**ESEMELISTE TÕENDITE UURIMINE JA HINDAMINE
KRIMINAALKOHTUMENETLUSES**

Magistritöö

Juhendajad:
mag.iur. Raivo Õpik
dr. iur. Meris Sillaots

Tartu

2013

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
1. TÕENDID KRIMINAALMENETLUSES	6
1.1 Tõendamise üldpõhimõtted kriminaalkohtumenetluses	6
1.2 Esemelised tõendid.....	15
2. ESEMELISTE TÕENDITE UURIMINE KRIMINAALKOHTUMENETLUSES.....	19
3. TÕENDITE HINDAMINE KRIMINAALKOHTUMENETLUSES	33
3.1 Tõendite hindamise üldpõhimõtted.....	33
3.2 Tõendi lubatavuse hindamine.....	37
3.3 Tõendi usaldusväarsuse hindamine.....	42
3.4 Tõendi lõppväärtuse ehk kaalukuse hindamine.....	44
4. KOHTUOTSUSE KUJUNEMINE TÕENDITE UURIMISE JA HINDAMISE PÕHJAL	47
KOKKUVÕTE.....	56
EXAMINATION AND EVALUATION OF MATERIAL EVIDENCE IN CRIMINAL PROCEEDINGS IN ESTONIA Summary.....	60
KASUTATUD KIRJANDUS	64
KASUTATUD ÕIGUSAKTID.....	65
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA	65

SISSEJUHATUS

Kriminaalmenetluse seadustiku (edaspidi KrMS) §-st 15 tuleneb tõendite vahetu uurimise põhimõte, mis tähendab, et kohus saab otsust tehes tugineda vaid nendele tõenditele, mida ta on kohtulikult arutamisel vahetult uurinud ning mis on protokollitud. KrMS § 60 lg 1 kohaselt tugineb kohus kriminaalasja lahendamises asjaoludele, mis ta on tunnistanud tõendatuks või üldtuntuks.

Tulenevalt KrMS §-st 61 peab kohus tõendeid hindama kogumis oma siseveendumuse kohaselt. Kohus saab isiku süüdi mõista üksnes siis, kui ta on süüstavates tõendites veendunud, ning vastupidi: tõendite puudumise korral järgneb õigeksmõistev otsus.¹

Tõendamine on kriminaalkohtumenetluse oluliseim osa. Kohus teeb otsuse just selle pinnalt, kas ja kuidas tõendite uurimise ja hindamise käigus on tõendamiseseme asjaolud kinnitust leidnud ning kohtu siseveendumine kujunenud.

Kuigi viimasel ajal leiab kajastust kõige rohkem jälitustegevuse käigus saadud tõenditega seonduv ja nende lubatavuse küsimused, siis kindlasti ei saa alahinnata ka teisi tõendeid. Tõendite hindamisel ei mängi roll nende liik või saamise viisi, vaid asjakohasus, lubatavus, usaldusväärsus ja kaalukus.

Käesoleva töö eesmärk on uurida, kuidas toimub esemeliste tõendite uurimine kriminaalkohtumenetluses ja kuidas kohus tõendeid hindab. Eelkõige on küsimus selles, kuidas kriminaalkohtumenetluse käigus toimub esemeliste tõendite vahetu uurimine ja kuidas on kajastatud kohtuistungis protokollis esemeliste tõendite uurimise käik, uurimise tulemusel saadav info ning kuidas toimub tõendite hindamine. Selleks, et anda hinnang, kuidas kohtud realselt esemelisi tõendeid uurivad, uurisin läbi 2010 – 2012 aastal Tartu maakohtu Tartu kohtumajas üldmenetluses menetletud kriminaalasjade toimikud.

Tõendite hindamine on subjektiivne tegevus ja seetõttu on keeruline väljaspoolt uurida, kuidas kohus tõendeid hindab. Küll aga saab uurida, millest lähtuvalt peab kohus tõendeid hindama ning millised on tõendite hindamise põhimõtted kriminaalkohtumenetluses. Kohus peab tõendite hindamisel andma hinnangu tõendite asjakohasusele, lubatavusele, usaldusväärsele ja kaalukusele.

---

¹Jaan Sootak. Süüdimõistmine koosseisu valiktu vastamise alusel. Konkureerivad põhimõtted in dubio pro reo ja iura novit curia. *Juridica* II/2009 lk 108.

Tulenevalt tõendite uurimise ja tõendite hindamise seotusest kriminaalkohtumenetluses, on minu hinnangul vajalik käsitleda mõlemat teemat järjestikku. Tõendite uurimise käigus toimub tegelikult ka tõendite hindamine ning kohtuniku siseveendumuse kujunemine. Seetõttu oleks ainult tõendite uurimise või hindamise käsitlemine eraldi ühekülgne kohtumenetluse terviklikkuse mõttes. Kohtuotsuse tegemiseks on vajalik tõendeid nii uurida kui hinnata. Sisuliselt toimub tõendite hindamine aga just tõendite uurimise käigus. Kohus ei saa tõendeid hinnata neid uurimata.

Teema aktuaalsus tuleneb tõendite uurimise ja hindamise olulisusest kriminaalkohtumenetluses. Iga nähtus jätab endast alati mitmesuguseid jälgi ehk kajastusi. Seetõttu ei saa ühtegi kuritegu toime panna ilma jälgi jätmata. Need jäävad mitmesuguste mõjutuste ja muudatustena välismaailma.² Kohtuotsus kujuneb välja just tõendite olemasolu või puudumise pinnalt. Seetõttu ei saa kuidagi alahinnata esemeliste tõendite (ja tõendite üldiselt) olulisust kohtu siseveendumise kujunemisel ning kohtuotsuse tegemisel.

Töö on kirjutatud analüütilise uurimismeetodi alusel, kasutades selleks teoreetilisi materjale koos kohtupraktika empiirilise analüüsiga. Töö põhineb suures osas kohtupraktikal, kuna just kohtupraktika käigus selguvad tõendite uurimise ja hindamisega seonduvad probleemid ning nende lahendamisele antavad hinnangud, samuti on tõendite uurimist puudutavaid küsimusi eesti keelses erialakirjanduses väga vähe käsitletud. Kui tõendite uurimisel tuginen põhiliselt kohtutoimikute ja kohtuistungide protokollide uurimisel saadud informatsioonile, siis tõendite hindamise küsimuses kasutasin suures osas riigikohtu lahendeid, mis annavad hinnangu kohtupraktikas esinevatele kitsaskohtadele.

Antud magistr töö jaguneb neljaks peatükiks, mis omakorda jagunevad alapeatükkideks.

Esimeses peatükis käsitlen üldiselt tõendeid kriminaalmenetluses, peatükk jaguneb kaheks alapeatükiks, millest esimene käsitleb tõendamise üldpõhimõtteid; ehk mis on tõendid, milline on tõendite roll ja kuidas tõendid liigituvad. Samuti peatun küsimusel, mis on tõendamine. Antud peatükk käsitleb ka kohtu rolli tõendite kogumisel ning kuidas see on võistlevuse põhimõtet arvestades piiritletud. Teises alapeatükis käsitlen lähemalt esemelisi tõendeid, millised on esemelised tõendid ja kuidas need peavad olema menetlusõiguslikult jäädvustatud. Võrdluseks Eesti kriminaalkohtumenetlusega toon näiteid Saksamaa ja Prantsusmaa kriminaalkohtumenetlusest.

---

² H. Lindmäe. Kriminallistika tehnika. Eesti Raamat, Tallinn 1976 lk 33.

Teine peatükk käsitleb esemeliste tõendite uurimist kriminaalmenetluses. Antud peatükis käsitletakse, kuidas on esemeliste tõendite (asitõendite) uurimine sätestatud kriminaalmenetluse seadustikus. Kohtuistungis protokollidele tuginevalt uurin, kuidas toimub esemeliste tõendite uurimine realselt kriminaalkohtumenetluses ning millised on riigikohtu seisukohad tõendite uurimist puudutavates küsimustes. Oluline on, kuidas toimub kohtulik uurimine ning kuidas on see kajastatud kohtuistungis protokollis. Esimeliste tõendite uurimise puhul on oluline roll täita ka ekspertiisidel, seetõttu käsitletakse ka ekspertiisiakti kui tõendit, mis on otseselt seotud esemeliste tõendite uurimisega. Peatun ka küsimusel, millal eseme puhul on asitõendina tegemist esemelise tõendiga ja millal tõendiallikaga. Samuti käsitletakse, kuidas toimub tõendite uurimine kriminaalkohtumenetluses Prantsusmaal ja Saksamaal.

Tõendite hindamisele keskendub kolmas peatükk, mis omakorda jaguneb veel neljaks alapeatükiks: tõendite hindamise üldpõhimõtted, tõendite lubatavuse, usaldusväärsuse ja kaalukuse hindamine. Käesolev peatükk uurib, kuidas toimub tõendite hindamine ning milliseid aspekte kohas tõendite hindamisel arvestama peab. Käsitletakse tõendite vaba hindamise põhimõtet ning riigikohtu poolt antud hinnanguid sellele. Samuti, millised tõendid on asjakohased ning milliseid vigu kohtud tõendite hindamisel sagedamini teevad. Tõendite lubatavuse juures tekib küsimus, kuidas toimub kohtus tõendi lubatavuse kontroll. Samuti peab kohas hindama tõendi usaldusväärsust, võrreldes seda teiste tõenditega.

Neljas peatükk käsitleb kohtuotsuse kujunemist tõendite uurimise ja hindamise pinnalt. Oluline on, millised on kohtuotsuses obligatoorselt sisalduma pidavad aspektid ning milliseid vigu kohtupraktikas sagedamini esineb, samuti riigikohtu hinnangut neile. Tulnevalt KrMS §-st 305¹ peab kohtuotsus olema seaduslik ja põhjendatud. KrMS § 312 lg 1 kohaselt peavad kohtuotsuses olema kajastatud asjaolud, mis kohtulikult uurimisel on tõendatult tunnistatud ja tõendid, millele tuginetakse. Siinkohal uurin, millised elemendid peavad kohtuotsuses kajastatud olema, et kohtu siseveendumuse kujunemine oleks lugejale jälgitav ja arusaadav. Lisaks käsitletakse kohtuotsuses sisalduvate vigade tagajärgi, nt kohtuotsuse tühistamise aluseid. Antud peatükis peatun ka küsimusel, millal tuleb kahtlus tõlgendada süüdistatava kasuks *in dubio pro reo* põhimõttest lähtuvalt.

Arvestades, et tõendamise on kohtumenetluse oluliseim osa, siis peab kohas esemeliste tõendite uurimisel ja hindamisel silmas pidama mitmeid aspekte, mida käesolevas töös täpsemalt käsitletakse.

1. TÕENDID KRIMINAALMENETLUSES

1.1 Tõendamise üldpõhimõtted kriminaalkohtumenetluses

Tõendamise temaatika on kohtumenetluse kontekstis alati olnud üks kesksemaid tulenevalt tõdemusest, et kohtumenetluse esemeks olev minevikusündmus ei saa üldjuhul olla kohtumenetlusele antud mitte vahetult, vaid üksnes seda minevikusündmust kajastavate tõendite vahendusel.³

Mandri-Euroopa õiguskultuuris on süüdistatava süüdimõistmiseks vajalik tema süü tõendada tõenditega. Inglismaal, nagu ka teistes common law õigussüsteemi riikides on süüdistatava poolne teo ülestunnistus piisav süüdimõistmiseks. Prokurör on koheselt vabastatud oma kohustusest esitada tõendeid ja kohtul on kohustus isik süüdi mõista, isegi juhul kui ta ei ole veendunud, et isik on süüdi.⁴

Kriminaalkohtumenetluses on tõenditel äärmiselt tähtis roll – just tõendid või nende puudumine aitavad kohtul otsust teha. Eesti Vabariigi põhiseaduse § 146 sätestab, et õigust mõistab ainult kohus. Kohus teeb otsuse vastavalt sellele kuidas tõendite uurimise ja hindamise põhjal kujuneb tema siseveendumus.

Eesti kriminaalmenetluse seadustikus ei ole otseselt sätestatud tõe väljaselgitamise kohustust. Siiski kehtestab menetlusõigus (vähemalt oletamisi) kohtuliku uurimise teadmusliku eesmärgi – selgitada välja tõde. Kohtumenetluse üks ja esmane eesmärk on selgitada välja tõde ja tõendamine on selle eesmärgi saavutamise vahend.⁵

Tõe tuvastamise eesmärgi rõhutatakse korduvalt nt Prantsusmaa ja Saksamaa kriminaalõiguses.⁶ Samuti oli tõe tuvastamise kohustus sätestatud ka Eesti NSV kriminaalprotsessi koodeksi §-s 2.⁷

Saksamaa kohtumenetluses mõistetakse tõde kui kattumist kujutluspildiga juhtunut ja juhtunut ennast. Kuna tõde on olemas, siis tuleb see leida ning kuna tõe otsimine ja reaalsuse rekonstrueerimine on võimalik, siis on see kohtu ülesanne.⁸

---

³ E. Kergandberg, M. Sillaots. Kriminaalmenetlus. Tallinn. Juura 2006 lk 157.

⁴ Mireille Delmas-Marty, J.R. Spencer. European criminal procedures. Cambridge 2002 lk 597.

⁵ Mario Rosentau. Tõendamine teadmise standardmudelil. Juridica 2001/III lk 202.

⁶ Klaus Volk. The Principles of criminal procedure and post-modern society: contradictions and perspectives. Lk 2. R. Vogler, B. Huber. Criminal procedure in Europe. Duncker & humblot. Berliin 2008 lk 307. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.isrcl.org/Papers/Volk.pdf> 20.04.2013.

⁷ Eesti NSV kriminaalprotsessi koodeks. Ametlik tekst muudatuste ja täienduste seisuga 1.aprill 1986a. Eesti Raamat 1986 lk 7.

Enne õigusküsimuste lahendamiseni jõudmist tuleb kohtul lahendada vaidlus selle üle, mis on toimunud. Kohus on asjaolude tuvastamise küsimuses raskes olukorras – ta peab olemasolevate andmete põhjal tegema järelduse selle kohta, mis toimus ajal ja kohas, kus ta ise ei olnud. Niisuguse järelduseni jõudmiseks on kaks peamist teed: kohus kas uurib tõendeid ja teeb järelduse tõendite pinnalt tuginevalt oma siseveendumusele või on järelduse aluseks mingi õiguslik konstruktsioon.⁹ Eesti kriminaalkohtu tegevuse suund on tulenevalt kriminaalkohtumenetluse seadustikus sätestatust tõendite uurimine ja hindamine ning nende pinnalt otsuse tegemine.

Kuriteo toimepanemise mehhanismil on selline materia omadus nagu peegeldada ja peegelduda. See tähendab seda, et iga kuriteo toimepanemine jätab ümbritsevasse keskkonda ja inimeste teadvusesse jälgi. Seaduses ettenähtud korras kogutud kuriteo mehhanismi jäljed on tõendite allikaks, aga nendes sisalduv informatsioon on kriminaalasjas tõendeiks.¹⁰

Tõendite kogumine on tõendusteabe hankimine KrMS-ga reeglistatud korras ning selle jäädvustamine KrMS-s ettenähtud vormis.¹¹ Tulenevalt KrMS §-st 211 lg 1 on kohtueelse menetluse eesmärk koguda tõendusteavet ja luua kohtumenetluseks muud tingimused. Kohtueelses menetluses kogutakse tõendusteavet ning ühtlasi selgitatakse välja, kuivõrd tõenäoline see on, et kuriteo asjaolusid on võimalik kohtulikult arutamisel tõendada.¹² Tõendite (tõendusteabe) kogumine toimub isiku poolt, kellel on selleks seaduslikud volitused. Kriminamenetluse seadustiku kohaselt on menetlejaks kuriteo asjaolude selgitamisel uurimisasutus ja prokuratuur. Tõsiasi (fakte) tuvastavat teavet (andmeid), tõendusteavet, kogutakse ainult sellise inimtegevuse ja objektiivse tegelikkuse ilmingute kohta, milles esinevad karistusseadustikus kirjapandud koosseisu tunnused.¹³ Antud seisukohaga ma nõustuda ei saa. Tulenevalt KrMS §-st 6 alustatakse kriminaalmenetlust kuriteo asjaolude ilmnemisel. Seetõttu alustatakse kriminaalmenetlust ja hakatakse tõendusteavet koguma enne, kui on kindlaks tehtud, et toime on pandud karistusseadustikus sätestatud teokoosseis.

Tõendite kogumine toimub valdavalt kohtueelses menetluses. Tõendeid kogutakse toimingutega, mida võib ühtaegu nimetada üldistavalt menetlustoiminguteks.¹⁴ Kohtueelse menetluse eesmärk ei ole koguda ainult süüstavaid tõendeid. Vastavalt KrMS §-le 211 lg 2

---

⁸ Klaus Volk (viide 6), lk 2.

⁹ Andreas Kangur. Kohus ja kohtulahend: mõtteid ja soovitusi kohtulahendi kirjutajale. Tartu: Riigikohus 2012 lk 31.

¹⁰ Raivo Öpik. Kriminolistikaline taktika ja tehnoloogia I. Sisekaitseakadeemia 2008 lk 5.

¹¹ Urmas Krüger. Kriminaalmenetlus: tõendamine kohtueelses menetluses. Sisekaitseakadeemia 2007 lk 20.

¹² E. Kergandberg, M. Sillaots (viide 3), lk 258.

¹³ Urmas Krüger (viide 11), lk 12.

¹⁴ Urmas Krüger (viide 11), lk 13.

tuleb tõendusteabe kogumise käigus selgitada välja kahtlustatavat ja süüdistatavat õigustavad ja süüstavad asjaolud. Kohtueelne menetlus omandab mõtte ja saab hinnangu kohtu poolt teostatava õigusemõistmise läbi.¹⁵ Kohtueelses menetluses tehakse kindlaks, kas tõendeid on piisavalt, et nendega kohtumenetluses süüdistatava süü tõendada.

Põhiseaduse § 22 lg 2 sätestab süütuse presumptsiooni põhimõtte, mille kohaselt ei ole keegi kohustatud kriminaalmenetluses tõendama oma süütust. KrMS §-s 14 sätestatud võistlevuse põhimõtte kohaselt täidavad süüdistus- ja kaitsefunktsioone ning kriminaalasja lahendamise funktsioone eri menetlussubjektid. Erinevalt uurimispõhimõttele rajanevast kriminaalmenetlusest vastutab võistlevas menetluses süüdistuse ja seda toetavate tõendite esitamise eest prokurör. Prokuröriil on tulenevalt KrMS §-st 211 lg 2 kohustus välja selgitada ka süüdistatavat õigustavad asjaolud.

Meie kohtumenetluses peab printsiibina valitsema selgepiiriline funktsionaalne tööjaotus: prokuratuuril lasub süüdistusfunktsioon, kaitsjal (teatud piires ka süüdistataval ja tsiviilkostjal) kaitsefunktsioon ning mis kõige olulisem – kohtul täita loomupärane kohtuasja erapooletu lahendamise funktsioon.¹⁶ Siinkohal võib öelda, et sellise selgepiirilise tööjaotuse tagamiseks ei saa kohtul olla olulist rolli tõendite kogumisel.

Olukord, kus kohtul oleks oluline roll tõendite kogumisel tekitaks kahtlusi kohtu erapooletuses, mis on aga ausa kohtumenetluse huvides äärmiselt oluline. Sellisel juhul ei oleks kohus enam erapooletu otsustaja. Kohus ei saa ega tohi võtta endale süüdistuse funktsiooni, sest vastasel korral võib nii õiguslikel kui ka psühholoogilistel põhjustel unarusse jääda kohtu põhifunktsioon – kohtuasja erapooletu lahendamine.¹⁷

Kohtu erapooletus on ka Euroopa Kohtu hinnangul üks üldistest õiguspõhimõtetest. Euroopa Kohtu hinnangul on erapooletusel kaks aspekti, esiteks peavad kohtu liikmed ise olema erapooletud ja teiseks peab kohus olema objektiivselt erapooletu, mis tähendab, et kohus peab tagama igasuguse kahtluse välistamise tema õiguspärasuses.¹⁸ Kohtusüsteemi iseseisvus ja selle eristamine täidesaatvast võimust on üks õigusriigi nurgakivi, millest ei ole erandeid. Kohtuvõimu sõltumatusel on seejuures kaks tahku, esiteks institutsionaalne sõltumatus, mille

---

¹⁵ Urmas Krüger (viide 11), lk 13.

¹⁶ Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. Koostanud Eerik Kergandberg ja Priit Pikamäe. Kirjastus Juura, 2012. Lk 88.

¹⁷ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 88.

¹⁸ Andre Klip. European Criminal law. An Integrative approach. Intersentia 2012. Lk 246.

kohaselt kogu kohtusüsteem on sõltumatu ja iseseisev võimuharu ja teiseks konkreetse kohtuniku sõltumatus otsust tehes (sh tema sõltumatus teistest kohtunikest).¹⁹

Kui tekib kahtlus kohtuniku erapooletuse suhtes ja on nimetatud objektiivsed asjaolud, mis seda kahtlust kinnitavad, siis tuleb kohtunikul taanduda.²⁰ Kohus on ja peab olema rangelt seotud vaid enda funktsiooniga osas, mis puudutab faktiliste asjaolude tuvastamist (tõendamist).²¹ Erapooletu on selline kohtukoosseis, kes peab kohtuasja lahendama asudes võimalikuks igasugust seadusega ettenähtavat kohtulahendit ja kes seetõttu saab õigusemõistmisel toimida ausalt ning õiglaselt.²²

Menetlejana tuleb prokuratuuril tagada kahtlustatavale ja süüdistatavale ka reaalne võimalus ennast kaitsta, mis väljendub nende menetlussubjektide õiguses teada süüdistuse sisu ja olla informeeritud sellest, millistele tõenditele kavatses prokurör kohtuasja rajada. Nii peab prokuratuur hiljemalt süüdistusakti koostamise ajaks jõudma veendumusele, et kohtueelses menetluses on kogutud kõik vajalikud tõendid ja kajastama süüdistusaktis obligatoorselt süüdistust kinnitavate tõendite loetelu (KrMS § 154 lg 2 p 4 ja § 226 lg 1). Kuid ka ülejäänud menetlusosalistel on kohustus esitada kõik asjakohased tõendid ja taotlused kriminaalmenetluse seadustikus sätestatud korras ning tähtaegadeks, mis peab tagama nii kohtumenetluse katkematus ja viivitamatuse kui ka teiste kohtumenetluse poolte informeerituse.²³

Tõendamisesemesse kuuluvate asjaolude tuvastamisel on kohus võistleva kohtumenetluse tingimustes olulisel määral seotud kohtumenetluse poolte tegevusega ja ta saab KrMS § 60 lg 2 kohaselt lugeda mingi tõendamisesemesse kuuluva asjaolu tõendatuks ning sellele kohtuotsuses tugineda üldjuhul vaid kohtumenetluse poolte tegevusele (tõendamisele) tuginevalt.²⁴ Riigikohtu kriminaalkolleegium on leidnud, et tõendite esitamise kohustus lasub süüdistajal ja kaitsjal ning kohus peab üldjuhul tegema otsuse talle esitatud tõendite pinnalt.²⁵ Kohus on erapooletu õigusemõistja, kelle roll seisneb eelkõige tõendamise reeglite järgimise tagamises kohtuistungil, seejärel kogutud tõendite hindamises ja nende pinnalt otsuse tegemises.²⁶

---

¹⁹ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 125.

²⁰ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 190.

²¹ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 89.

²² Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 187.

²³ RKKKo 3-1-1-119-09 p 27.

²⁴ RKKKo 3-1-1-91-07 p 6.4.

²⁵ RKKKo 3-1-1-67-06.

²⁶ RKKKo 3-1-1-91-07 p 6.1.

Kriminaalmenetluse seadustik ei sisalda piirangut, mis keelaks esitada kohtumenetluse pooltel kohtuliku arutamise käigus taotlust täiendava tõendi asja materjalide juurde võtmiseks.²⁷ KrMS §-s 60 lg 2 sätestatu ei välista ega piira kohtu võimalust oma ülesandeid täites omal algatusel määrata täiendav tõendite kogumine. Kohtu sellise toimimisviisi lubatavus on KrMS § 297 lõikes 1 sõnaselgelt sätestatud. Mingeid piiranguid olenevalt asjaolu tähtsusest eelnimetatud seadusesättes ette ei ole nähtud.²⁸ KrMS § 297 lg 1 on sätestatud täiendav võimalus kohtul poolte taotlusel või omal algatusel määrata täiendavate tõendite kogumine. Kriminaalmenetluse seadustiku §-s 297 sätestatud kohtu võimalusel koguda tõendeid ka omal algatusel saab riigikohtu hinnangul võistlevas kriminaalmenetluses olla vaid selgelt erandlik ja subsidiaarne tähendus.²⁹ Selline tõendite kogumise viis peaks aktualiseeruma juhul, kui kohus soovib kohtumenetluse pooltele selgitada, milliseid täiendavaid tõendeid oleks tõendamisesemesse kuuluvate küsimuste lahendamiseks vajalik kohtule esitada. Kohtu omaalgatuslikku tõendite kogumist tuleks lugeda aktsepteeritavaks eeskätt ka selliste asjaolude tuvastamiseks, mis nii teokoosseisu, õigusvastasuse kui ka süü tuvastamisel ei ole esmase tähtsusega, kuid mida tulenevalt §-des 306 ja 311-314 kohtuotsusele esitatavatest nõuetest ei saa kohus jätta tähelepanuta.³⁰

Riigikohus on seisukohal, et kriminaalmenetluse seadustiku §-s 297 sätestatud kohtu võimalusel koguda tõendeid ka omal algatusel saab võistlevas kohtumenetluses olla vaid selgelt erandlik ja subsidiaarne tähendus ja kohtuotsus ei saa ainuüksi või määravas ulatuses tugineda kohtu enda algatusel kogutud tõenditele.³¹ KrMS § 297 kohaselt võib kohus omal algatusel määrata täiendavate tõendite kogumise, kuid antud säte ei piira kuidagi seda, milliste tõendite ja millises määras kogumise kohus määrata võib. Seega võib öelda, et vastavalt seadusele võib kohus ise määrata, millise tõendi kogumist ta vajalikuks peab. Siiski tuleb nõustuda riigikohtu hinnanguga, et kohus ei tohi valdavas osas tugineda enda algatusel kogutud tõenditele. Sellisel juhul oleks tegemist võistlevuse põhimõtte rikkumisega ning kohus rakendaks hoopis uurimisprintsipi, kuigi kriminaalmenetluse seadustik sellist võimalust ette ei näe. Võistlevuse põhimõtte eesmärk on, et tõendid esitaksid kohtumenetluse pooled ja kohus saaks erapooletult läbi tõendite uurimise ja hindamise otsuse teha.

---

²⁷ RKKKo 3-1-1-119-09 p 28.

²⁸ Meris Sillaots. Kohtulik uurimine ja tõendamisvõimalused kriminaalmenetluses. *Juridica* 2012/VIII lk 626.

²⁹ RKKKo 3-1-1-91-07 p 6.4.

³⁰ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 90.

³¹ RKKKo 3-1-1-91-07 p 6.4.

Tõendamisesemesse kuuluvate asjaolude tuvastamine saab kriminaalmenetluses toimuda üksnes spetsiifiliste vahendite abil, mida nimetatakse tõendeiks.³² Tõendamine on kriminaalmenetluse keskne osa. Nii süüdimõistev kui õigeksmõistev kohtuotsus peavad tuginema tõenditele. Tõsi, õigeksmõistev kohtuotsus võib olla ka tõendite puudumise tagajärg.³³ Vastavalt kriminaalmenetluse seadustiku §-le 60 lg 1 tugineb kohus kriminaalasja lahendades asjaoludele, mis ta on tunnistanud tõendatuks või üldtuntuks. Käesoleva paragrahvi lg 2 kohaselt on tõendatus tõendamise tulemusena kohtul kujunenud veendumus, et tõendamiseseme asjaolud on olemas või puuduvad. KrMS § 61 kohaselt ei ole ühelgi tõendil ette kindlaksmääratud jõudu ning kohus hindab tõendeid nende kogumis oma siseveendumuse kohaselt.

Kuriteo asjaolude selgitamisel on kriminaalmenetluse ülesanne esmalt leida olemasolevad kuriteojäljed. Seejärel jääb üle vaid nendele tuginevalt ja loogikat ning erialateadmisi kasutades taasluua kuriteosündmusega võimalikult sarnane mõtteline mudel ning anda sellele mudelile karistusõiguslik hinnang.³⁴ Kuriteo asjaolude tuvastamise eripära tavalise tunnetustegevusega võrreldes avaldub ka spetsiifilistes nõuetes tuvastatu põhjendamisele (KrMS § 339 lg 1 p 7 kohaselt tingib põhjenduste puudumine automaatselt kohtuotsuse tühistamise) ja põhimõttelises võimaluses kontrollida tuvastatu (ja selle põhjenduste) õigsust mitu korda (eri kohtuastmetes).³⁵

Selleks, et kriminaalmenetluse käigus selgub teave faktilistest asjaoludest oleks tõendina kasutatav, peab menetleja need asjaolud kriminaalmenetluse seadustikussätetatud korras tõendina vormistama, võimaldamaks nende kasutamist tõendamisel.³⁶

Termin „tõendamine“ on lihtsalt tuletis sõnast „tõend“ ja tõendamisest rääkides peetaksegi eeskätt silmas vaid kohtu poolt tõendite kasutamist kuriteo asjaolude selgitamisel ning puudub sisuline vajadus juurelda tõendamise mõiste üle. Termin „tõendamine“ tähistab eranditult kõigi menetlejate (uurija, prokuröri ja kohtu) tegevust oma pädevuse piires kuriteo asjaolude selgitamisel, mis on liigitatav tõendite kogumiseks, kontrollimiseks ja hindamiseks.³⁷ Varasemas erialakirjanduses on kohtueelses menetluses toimuvat peetud

---

³² Erik Kergandberg, Meris Sillaots (viide 3), lk 167.

³³ Uno Lõhmus. Põhiõigustest kriminaalmenetluses. Juura 2012 lk 40.

³⁴ Erik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 199-200.

³⁵ Erik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 201.

³⁶ RKKKo nr 3-1-1-47-08 p 10.

³⁷ Erik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16) lk 201.

seotuks mitte tõendamise, vaid tõendite kogumisega³⁸, seega on tõendamise sisuline mõiste oluliselt laienenud, haarates endasse ka kohtueelse menetluse toimingud.

Tulenevalt KrMS §-st 63 lg 1 on tõend kahtlustatava, süüdistatava, kannatanu, tunnistaja või asjatundja ütlus, ekspertiisiakt, eksperdi antud ütlus ekspertiisiakti selgitamisel, asitõend, uurimistoimingu, kohtuistung ja jälitustoimingu protokoll või muu dokument ning foto või film või muu teabesalvestis. Tõendi allikast lähtudes võib eristada isikulisi (ütlused) ja esemelisi (asitõendid, dokumendid, uurimistoimingu protokollid, foto, film või muu teabesalvestis) tõendeid.³⁹ Ekspertiarvamuse puhul on tegemist kaksikallikaga: nii konkreetne ekspert oma professionaalsete omadustega kui ka ekspertiisi tegemiseks üleantav uurimis- ja tutvumismaterjal.⁴⁰

Vaadates kohtupraktikat on enim kasutatavaks tõendiliigiks isikulised tõendid, nimelt ütlused. Kuigi esemeliste tõendite osakaal võrreldes isikuliste tõenditega on palju väiksem⁴¹ ei saa alahinnata ka nende tõendite tähtsust, nimelt on need tõendid tõendamiseseme asjaolude väljaselgitamises samavõrd olulised. Ka KrMS § 61 lg 1 sätestab, et ühelgi tõendil ei ole ette kindlaksmääratud jõudu. Tõendi kaalukus ei sõltu tõendi liigist, kohus peab tõendi väärtuse üle otsustamiseks hindama mitmeid erinevaid aspekte, mida käsitlen täpsemalt 3. peatükis.

Kohtupraktikas on siiski oluline kestvalt eristada tõendi vormi ja sisu. Ei piisa sellest, kui kohus loeb otsuses mingi kuriteo asjaolu tuvastatuks viitega nt kannatanu ütlustele (tõendi vorm).⁴² Kohtuotsuses peab olema ära näidatud ka see, milline sõnum (tõendi sisu) võimaldab lugeda kõnealuse asjaolu tuvastatuks. Ja teiselt poolt on kohtupraktikas kestvalt otstarbekas tõendi vormist eristada tõendi allikat – seda isikut või eset, kellest või millest lähtuvalt on tõend kujunenud.⁴³

KrMS § 63 lg 1 kohaselt võib kehtivas kriminaalmenetlusõiguses süüküsimuse lahendamisel tugineda vaid nimetatud sättes loetletud tõendiliikidele. Seega on seadusandja isiku süüd puudutavate asjaolude tuvastamisel otsustanud nn range tõendamismenetluse kasuks, mida iseloomustab lubatavate tõendiliikide ammendav loetelu. Teave kuriteo asjaolude kohta, mis ei ole protsessuaalselt vormistatud KrMS § 63 lg-s 1 nimetatud tõendiliikide kujul, pole

---

³⁸ E.Kergandberg, A.Kangur, S.Lind, jt. Sissejuhatus kohtumenetluse õpetusse. Eesti kohtumenetlusõiguse võrdpilt. Tallinn, Juura 2008 lk 284.

³⁹ Eerik Kergandberg, Meris Sillaots (viide 3), lk 171.

⁴⁰ Eerik Kergandberg, Meris Sillaots (viide 3), lk 169.

⁴¹ Hindan seda 2012 ja 2011 aastal Tartu Maakohtus arutusel olnud üldmenetluse kohtuasjade toimikute pinnalt, mis ma kõik läbi uurisin.

⁴² Eerik Kergandberg, Meris Sillaots (viide 3), lk 168 – 169.

⁴³ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 217.

menetlusõiguslikult lubatav. Seevastu kriminaalmenetluslike asjaolude selgitamiseks on seadusandja näinud KrMS § 63 lg-s 2 ette nn. vaba tõendamismenetluse, mis tähendab, et menetlejad ega kohtumenetluse pooled pole seotud seaduses sätestatud tõendiliikidega. Kui range tõendamismenetluse põhimõtetest tuleneb ühelt poolt, et süü üle otsustades võib kohus tugineda üksnes KrMS § 63 lg-s 1 loetletud tõendiliikidele, siis teiselt poolt järeldub sellest ühtlasi, et kohus võib kriminaalasja lahendamisel otsuse rajada kõigile osundatud sättes nimetatud tõenditele.⁴⁴

Euroopa inimõiguste kohus on võtnud seisukoha, et tõenditega seotud küsimused on siseriiklike kohtute pädevuses ning EIK-i ülesanne on hinnata seda, kas menetlus tervikuna vastas õiglase õigusemõistmise põhimõtetele.⁴⁵

Erinevalt Eestist, kus kriminaalmenetluses valitseb võistlevuse põhimõte, Prantsusmaa kriminaalmenetluses valitseb uurimisprintsip. Prantsusmaa kohtusüsteemis on oluline roll *instruction*´il, mille eesmärk vastavalt Art.81-le (*manifestation de la verite*) on välja selgitada tõde. Sellel on kaks põhifunktsiooni. Esiteks kindlustada, et nõrgad süüdistused ja need, milles õigeksmõistmine on tõenäoline ei jõuaks kohtuistungini. Teiseks uurida juhtumit piisava põhjalikkusega, et kindlustada võimalikud otsused kohtuistungil, et nii süüdimõistmine kui karistus tehakse võimalikult heade tõendite ja informatsiooni valguses. *Instructioni* viib tavaliselt läbi uuriv magistraat, kes töötab üksi, kuigi kogu protsess võib olla üle vaadatud ka teise astme kohtu läbivaatava koja poolt (*Chambre de l'Instruction*)⁴⁶ Uuriv Magistraat kogub kokku kõik saadaval olevad tõendid, kasutades põhilisi menetluslikke võimalusi: küsitleb kostjat, tsiviilkostjat ja tunnistajaid, uurib kõiki asitõendeid, vajadusel kaasab eksperdi.⁴⁷ Ta peab määrama menetlustoimingutele tähtajad, eriti faktiliste väidete uurimisele, esitama tõendusmaterjalid ja paluma tõendite vastuvõtmise.⁴⁸

Kohtunikul on *instruction*´i ajal kahene roll – uurija ja kohtunikuna. Uurijana peab ta koguma kokku tõendid, selgitama välja teo toimepanijad ja koostama kohtutoimiku. Samuti kui süüstavaid tõendeid peab ta otsima õigustavaid tõendeid. Kohtunikuna võib otsustada, kas võtta kedagi uurimise alla.⁴⁹ Ei ole selget piiri uuriva kohtuniku, prokuröri ja kohtupolitsei ülesannete vahel.⁵⁰ Prantsusmaal on oluline kriminaalmenetluse printsip, et *instruction*´i ajal

⁴⁴ RKKKo 3-1-1-63-08 p 14.1.

⁴⁵ Euroopa inimõiguste kohtu otsus 51297/08.

⁴⁶ R. Vogler, B. Huber (viide 46), lk 205 *Instruction* menetlus esineb peale Prantsusmaa Euroopas veel vaid Hispaanias, Hollandis ja Belgias.

⁴⁷ R. Vogler, B. Huber (viide 46), lk 207.

⁴⁸ Charles Platto. *Trial and Court procedures worldwide*. Graham & Trotman. London 1991 lk 80.

⁴⁹ Mireille Delmas-Marty, J.R. Spencer (viide 4), lk 229.

⁵⁰ Pascal Decarpes. *Effective criminal defence in Europe*. Intersentia 2010 lk 204 .

uurib kohtunik võrdselt nii süüdistuse kui kaitse kasuks olevaid asjaolusid.⁵¹ *Instruction*´i kohtunik teeb toiminguid, mida ta usub olevat vajalikud tõe tuvastamiseks kas ise või läbi politseiuurija.⁵² Kohtuistungil võib kohus nõuda kindlaid uurimistoiminguid, määrates ühe oma liikmetest uurima informatsiooni või istungite ettevalmistamise ajal kohtu eesistuja võib nõuda uusi samme, et leida olulist informatsiooni ja kohtuistungite ajal võib võtta kasutusele kõiki meetmeid, mida peab vajalikuks et selgitada välja tõde.⁵³ Tsiviilkostja ja süüdistatav saavad ainult paluda meetme kasutuselevõttu, nt kindla uurimise läbiviimist, samuti ka esemaliste tõendite uurimist.⁵⁴ Tõendite otsimisega on seotud nii politsei ja prokurör kui ka *instruction*´i kohtunik, *instruktion*´i koda, istungit läbi viiv kohtukoosseis (eelkõige kohtu eesistuja).⁵⁵ Tõendid peavad olema saadud legaalselt seejuures rikkumata kaitse õigust.⁵⁶ *Code de procedure penale* reformis aastal 2000 sätestati, et kriminaalmenetluses tuleb tagada, et süüdistus ja kohtuvõim oleks eraldatud. See tähendab, et sama juhtumi raames ei saa kohtunik koguda tõendeid ja hiljem asja arutades otsust teha.⁵⁷

Saksamaa kriminaalkohtumenetluses uurimisprintsip nõuab, et kohtukoosseis ise tuvastab faktid, mitte ei tugine menetlusest osavõtjate poolte seisukohtadele.⁵⁸ Erinevalt Prantsusmaast, Belgiast ja Hollandist on kohtunikupoolne kohtueelsesesse menetlusse sekkumine Saksamaa kriminaalmenetluse süsteemis väga piiratud. Kohtunik võib sekkuda ainult prokuröri taotlusel, et kohaldada sunnimeetmeid, kui seadus nõuab kohtueelset kontrolli.⁵⁹ Saksamaa kriminaalkohtumenetluses kogub tõendid prokurör, kes juhib uurimist.⁶⁰ Saksamaa kriminaalmenetluse süsteem on loodud Prantsuse mudeli põhjal, mõningate muudatustega. Nt on eraldatud kohtu ja süüdistusfunktsioon, mida täidavad erinevad organid: vastavalt prokuratuur ja kohus.⁶¹ Saksamaa kriminaalmenetlus on kantud uurimisprintsipist või faktilise tõe printsipist, mis kohustavad kohtunikku tõde otsima ja formuleerima sisemise veendumuse kohtuistungil toimunu põhjal.⁶² Praeguse süsteemi kohaselt on kohtunikul täita kaks rolli. Esiteks kasutab kohtunik oma protseduurilist õigust, et

---

⁵¹ Mireille Delmas-Marty, J.R. Spencer (viide 4), lk 239.

⁵² Mireille Delmas-Marty, J.R. Spencer (viide 4), lk 250.

⁵³ Mireille Delmas-Marty, J.R. Spencer (viide 4), lk 250.

⁵⁴ Mireille Delmas-Marty, J.R. Spencer (viide 4), lk 250.

⁵⁵ Mireille Delmas-Marty, J.R. Spencer (viide 4), lk 262.

⁵⁶ Mireille Delmas-Marty, J.R. Spencer (viide 4), lk 262.

⁵⁷ Mireille Delmas-Marty, J.R. Spencer (viide 4), lk 232.

⁵⁸ R. Vogler, B. Huber (viide 46 lk 13), lk 290.

⁵⁹ Robert Esser. Transition of criminal procedure systems. Rijeka 2004 lk 107.

⁶⁰ Mireille Delmas-Marty, J.R. Spencer (viide 4), lk 305.

⁶¹ Mireille Delmas-Marty, J.R. Spencer (viide 4), lk 308.

⁶² Mireille Delmas-Marty, J.R. Spencer (viide 4), lk 309.

juhtumit uurida ja tuvastada kõik olulised faktid, teiseks peab ta tegema otsuse erapooletu isikuna.⁶³

1.2 Esemelised tõendid

KrMS § 63 lg 1 kohaselt on tõend kahtlustatava, süüdistatava, kannatanu, tunnistaja või asjatundja ütlus, ekspertiisiakt, eksperdiütlus ekspertiisiakti selgitamisel, asitõend, uurimistoimingu, kohtuistung ja jälitustoimingu protokoll või muu dokument ning foto või film või teabetalletus. Seega on seadusandja sätestanud lubatavate tõendite liigid. Samas ei ole käesoleva paragrahvi lõike 2 kohaselt keelatud kasutada kriminaalmenetluse asjaolude tõendamiseks ka muid tõendeid eeldusel, et need ei ole saadud kuriteo või põhiõiguste rikkumise teel.

KrMS § 124 lg 1 kohaselt on asitõend kuriteo objektiks olnud asi, kuriteo toimepanemise vahend, kuriteojäljega asi, kuriteojäljest valmistatud jäljend või tõmmis või kuriteosündmusega seotud muu asendamatu objekt, mis on kasutatav tõendamiseseme asjaolude selgitamisel.

Eelpool öeldust tulenevalt võib väita, et asitõendiks võib olla mistahes ese, mis on tõendamiseseme asjaoludega seotud. Seega võib esemeliseks tõendiks osutada iga ese, mis mängib rolli kuriteo sündmuste kindlaks tegemisel. Esemelise tõendi puhul on oluline hinnata selle eseme seost uuritava sündmusega (kuriteoga).

Ese tunnistatakse asitõendiks siis, kui esemel on seos kuriteo sündmusega.⁶⁴ Esemed muutuvad asitõenditeks nende ühenduse tõttu kuriteosündmustega, aga ka mõningate sellele eelnevate ja järgnevate sündmustega (nt kuriteo ettevalmistamine või selle katse, kuriteo varjamine).⁶⁵

Asitõendi sisuks on faktilised andmed, mille abil tehakse kindlaks kriminaalasjas tõendamisele kuuluvad asjaolud. Faktilisteks andmeteks asitõendite puhul tuleb lugeda esemest mõtteliselt eraldatud omadusi, nende seoseid tõendatavate faktidega.⁶⁶

---

⁶³ Michael Pawlik. Review Essay – The Criminal Judge as Modern Inquisitor. 10 German Law Journal 1274-1276 (2009), veebis kättesaadav <http://www.germanlawjournal.com/index.php?pageID=11&artID=1172> lk 3.

⁶⁴ H. Lindmäe. Kohtuekspertiis. Tallinn, Eesti Raamat 1982 lk 73.

⁶⁵ Erik Kergandberg, Heldur Saarsoo. Tõendid nõukogude kriminaalprotsessis. Tartu Riiklik Ülikool 1987 lk 54.

⁶⁶ Erik Kergandberg, Heldur Saarsoo (viide 65) 54.

Esemelise tõendi puhul kasutatakse ka mõistet tõendiallikas.⁶⁷ Siinkohal tekib küsimus, millal on eseme kui asitõendi puhul tegemist tõendiallikaga ja millal tõendiga? Kriminaalmenetluse seadustik antud küsimusele vastust ei anna.

Esemeline tõend võib olla tõend oma füüsiliste omaduste pärast (nt teo toimepanemise vahend, kurikas, relv, varastatud ese) ning samas ka info pärast, mida ta edasi kannab nt sõrmejalg, DNA. Kui ese on asitõend seetõttu, et see on teo toimepanemise vahend, on tegemist esemelise tõendiga. Kui ese on asitõendiks seetõttu, et sellel on kuriteojalg, siis on ta tõendi allikas. Nt sõrmejälje puhul ei ole tegemist eseme enda omadusega, vaid välise mõjutusega, mida see ese edasi annab, tõendiks on seos (teave) mis liidab sõrmejälje ja eseme ning sõrmejälje omaniku tõendamiseseme asjaoludega.

Samas on võimalik ka olukord, kus ese on teo toimepanemise vahend ning kannab endas ka jälge teo toimepanijast nt sõrmejälge või DNA-d. Sellisel juhul võiks öelda, et antud eseme puhul on tegemist nii esemelise tõendi kui tõendiallikaga. Nt relvaga tulistati ohvrit, relv ise on asitõend, kuna on teo toimepanemise vahend ning seetõttu, et relval on ka tulistaja sõrmejäljed, on relv sõrmejälgede suhtes tõendiallikas. Ühelt poolt on ese ise seotud kuriteo toimepanemise ja selle asjaoludega, mis muudab antud eseme asitõendiks ning samas annab ese teavet asjaolu kohta, mis ei ole tema enda omadus nt sõrmejalg ja seob selle kuriteoga, seetõttu on tegemist ka tõendiallikaga.

Materiaalsed jäljed jagunevad:

1. Jäljekandja - mis on esile kutsutud kuriteosündmuse kaudu, kujunenuna objekti välispinnal, jälg, mis on jäetud teisele objektile.
2. Esemelised jäljed - materiaalsed objektid, tekkimine, asendi-olukorra muutus või mille seisund on seoses kuriteo sündmusega. Nad toovad esile materiaalsed muutused kuriteo sündmuse olustikus (kuriteo riist, kuritegeliku koosmõju objektid, esemete osad, varastatud esemed).⁶⁸
3. Ainete ja materialide jäljed - määratud kogus vedelaid, tahkeid, puist materiale, mis kujutab jäljekujunemise objekti sisemisest ehitusest (keemiline koostis, aine füüsikaline struktuur, material, objekt).⁶⁹

Antud käsitlus on minu hinnangul reaalne, arvestades eseme asitõendiks olemise põhjust. Esimese variandi puhul on tegemist tõendiallikaga, arvestades, et ese on asitõend sellel

---

⁶⁷ Vt nt Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 209 -210.

⁶⁸ Annika Lall. Kuriteo jälgede kriminalistikaline uurimine. Sisekaitseakadeemia 2010 lk 6.

⁶⁹ Annika Lall. Kuriteo jälgede (viide 68), lk 6.

asetseva jälje tõttu (tegemist on jäljekandjaga). Teisel juhul aga on ese ise asitõend seose tõttu tõendamiseseme asjaoludega (nt kuriteo toimepanemise vahend). Kolmandal juhul on aga ese ise jälje jätja (nt ohvril olevad riidekiud, mis pärinevad kurjategija riietest). Selline käsitlus ühtib ka kriminalistikas kasutatava seisukohaga, mille kohaselt materjalide jäljed on väikesed osad sellest tõendist, nt riidekiud, klaasikillud, värv jne. Need jäljed võivad viia eseme tuvastamiseni, mille osad need on ja mis ilma nendeta on seostamatud.⁷⁰

„Rangelt menetluslikus mõttes ei saa asitõendist rääkida enne, kui mingit kuriteoga oletatavasti seotud eset on kas asitõendi leidmist (saamist) kajastatavas uurimistoimingu protokollis (nt sündmuskoha vaatluse protokollis) või/ja ka asitõendi vaatlusprotokollis üksikasjalikult kirjeldatud. Võib öelda, et asitõendi väliseks vormiks on kas vastav ese koos oma vaatlusprotokolliga ja fotoga või erandjuhtudel – nii paradoksaalne kui see ka ei ole – ainuüksi mingi uurimistoimingu protokoll ja foto.“⁷¹

Uurimistoimingu protokoll ja foto peaks olema asitõendi väliseks vormiks eelkõige juhtudel, kui tegemist on esemelise tõendiga, mida ei ole võimalik kohtus vahetult uurida nt purustatud aken, lahtimuugitud uks, tõmmisele võetud jalatsijäljed, lahti muugitud ja varastatud auto jne. Ehk siis juhtudel, mil tegemist on sündmuskohal paiknevate esemetega või piisavalt suure objektiga, mida ei anna kohtusaali tuua, et kohus saaks seda vahetult uurida. Samas tekib siinkohal küsimus, kas ei peaks kohtul olema võimalik minna hoiustatud objekti kohapeale uurima. Minu hinnangul peaks. Samuti on uurimistoimingu protokoll ja foto asitõendi väliseks vormiks juhul, kui tegemist on kiiresti rikneva asitõendiga.

Kui asitõendina kasutatavat objekti ei ole uurimistoimingu (nt sündmuskoha vaatluse või läbiotsimise) protokollis tõendamiseks vajaliku üksikasjalikkusega kirjeldatud (ehk kui asitõendi sisemine vorm on fikseerimata), tehakse asitõendi tunnuste talletamiseks selle vaatlus.⁷²

Tulnevalt KrMS § 86 lg 1 selgitatakse objekti vaatlusel kuriteojäljed ja muud tunnused, mis on vajalikud kriminaalasja lahendamiseks ning on aluseks objekti kasutamisel asitõendina. Lõike 1 kohaselt tuleb dokumendi või muu objekti vaatlusel talletada andmeid konkreetse kriminaalasja tõendamiseseme seisukohast tähtsust omavate asjaolude kohta. Järelikult tuleb kindlaks teha, milline esemel olev informatsioon omab kriminaalasja lahendamisel tähtsust.

---

⁷⁰ Peter White. Crime Scene to Court. The Essentials for Forensic Science. The Royal Society of Chemistry 2004, lk 56

⁷¹ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 218. Samal seisukohal on olnud ka Eerik Kergandberg, Meris Sillaots (viide 3), lk 170 – 171.

⁷² Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 335.

Tõenduslikku teavet võivad omada nii need andmed, mis on objekti välispinnal, kui ka need, mis on vaadeldava objekti sees.⁷³

Eseme tunnused, mida tuleb vaatlusprotokollis kajastada, sõltuvad konkreetsest objektist ja selle seosest tõendamiseseme asjaoludega. Tunnuste kogumist peab olema arusaadav, millise objektiga on tegemist ning millised asjaolud on tõendamiseks olulised.⁷⁴ Tõmmistel olevate andmete sisulisel analüüsimisel tuleb fikseerida nii kriminaalasjas tähtsust omav informatsioon kui ka selle asukoht infokandjal.⁷⁵

Vastavalt KrMS §-le 87 tuleb vaatlusandmed protokollis kajastada vastavalt KrMS § 146 lg 5 p-le 1 tõendamiseks vajaliku üksikasjalikkusega, s.t piisava detailsusega. Piisava detailsuse nõude alusel peab olema võimalik tuvastada vaatlusobjekti olulised tunnused konkreetse kriminaalasjas ning teha seeläbi järeldusi tõendamiseseme asjaolude kohta. Samuti peab olema fikseeritud tõendi kriminaalasja juurde kaasamise käik, mis võimaldab hinnata tõendi usaldusväärsust⁷⁶ ning minu hinnangul ka lubatavust. Kui asitõendi vaatlusprotokollile lisatakse skeem või foto, tuleb see vaatlusprotokollis fikseerida. Seadustik ei kohusta vaatlusobjekti fotografeerima ning selle kohta skeeme koostama, nende tegemine sõltub konkreetset juhul menetlustaktikalistest valikutest.⁷⁷ Enda poolt uuritud kohtutoimikute pinnalt julgen öelda, et enamasti lisatakse praktikas asitõendi vaatlusel vaatlusprotokolli ka asitõendi foto(d).

Asitõendi puhul on oluline, et seadustik nõuab selle kajastamist uurimistoimingu protokollis ning järelikult ei saa asitõendit käsitleda lahus seda kajastavast protokollist.⁷⁸ Selleks, et eset saaks asitõendina kasutada peab see olema kajastatud vähemalt ühe uurimistoimingu protokollis.

---

⁷³ Erik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 256.

⁷⁴ Erik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 257.

⁷⁵ Erik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 258.

⁷⁶ Erik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 261.

⁷⁷ Erik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 261.

⁷⁸ Erik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 260.

2. ESEMELISTE TÕENDITE UURIMINE KRIMINAALKOHTUMENETLUSES

Tõendite uurimine ja hindamine on üks olulisem (kui mitte kõige olulisem) osa kriminaalkohtumenetluses. Just tõendite või nende puudumise pinnalt teeb kohus otsuse. Oluline on hinnata tõendi seost ja väärtust tõendamiseseme asjaolude suhtes. Kuritegu minevikusündmusena ei saa olla uurimisobjektiks vahetult, vaid üksnes selle sündmuse materiaalsel (nt kurjategija sõrmejalg uksepiidal) või vaimsel (nt kuritegu pealt näinud inimese mälu pilt) tasandil kinnitunud jälgede (peegelduste) näol.⁷⁹

Tõendite uurimise ja hindamise vaheline piir on suhteliselt piiritlematu. Kui teoorias on nende eristamine lihtsam, siis praktikas käivad nad sageli käsikäes. Just läbi tõendite uurimise kujuneb välja ka hinnang konkreetse tõendi väärtusele tõendamiseseme asjaolude suhtes.

Kohtu rolli piiritlemisega seoses on oluline märkida, et Eesti kriminaalmenetluses kohus ei ole kohustatud olema aktiivne tõendite kogumisel ja uurimisel. Tõendite esitamine on kohtumenetluse poolte ülesanne.⁸⁰ Väitega, et kohus ei ole kohustatud olema aktiivne tõendite uurimisel ma ei nõustu, kui selle uurimise all silmas pidada kriminaalmenetluse seadustikus sätestatud tõendite vahetut uurimist kohtumenetluse ajal. Kohus saab teha otsuse ainult nende tõendite pinnalt, mida kaitsja või süüdistaja on kohtule esitanud ja mida kohus on vahetult uurinud.⁸¹ Seetõttu peab kohus olema aktiivne tõendite uurimisel kohtumenetluse ajal, küll aga ei pea ja ei tohiks kohus tulenevalt võistlevuse põhimõttest olla aktiivne tõendite kogumisel ja uurimisel kohtueelses menetluses. Kohtu aktiivsus väljendubki tõendite vahetut uurimisel kohtumenetluse käigus, nt vaatlemisel. Tulenevalt KrMS §-s 14 sätestatud võistlevuse põhimõttest on tõendite esitamine kohtumenetluse poolte ülesanne ja kohus teeb otsuse just nende tõendite põhjal, mida pooled on esitanud.

Kohtuliku ja kohtueelse uurimise eripära on selles, et tõendite kogumisega tegelevate ametnike või poolte esindajate tegevus ei ole (kohtumenetluse mõistes) suunatud nende endi, vaid kohtuniku uskumisseisundite tõeteadmusliku väärtuse tõstmisele. Kohtunikule esitatakse kõik kogutud ja nõutavalt vormistatud tõendid ja ta on ametnikuna õigustatud langetama,

---

⁷⁹ Erik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 199.

⁸⁰ Meris Sillaots (viide 28), lk 625.

⁸¹ RKKKo 3-1-1-19-08 p 8.

justkui kohtuotsuse atribuudina, teadmusliku otsuse küsimuse all olevate tõsiasjade olemasolemisest või puudumisest.⁸²

Kohtuasja suuline ja vahetu lahendamine avalikul kohtuistungil peab olema ja ongi tagatud kriminaalasja menetlemisel esimese astme kohtus – maakohtus. Seega juhtudel, mil suuliselt esitatakse ja uuritakse tõendeid. Kooskõlas KrMS § 15 lg 2 p 1-ga võidakse ka meie apellatsioonimenetluses suuliselt esitada ja uurida tõendeid. Kuid sama löike p-s 2 sätestatu kohaselt võib ringkonnakohus enda otsuses tugineda ka maakohtus uuritud ja apellatsioonimenetluses avaldatud tõenditele.⁸³

Vastavalt KrMS §-le 60 lg 1 tugineb kohus kriminaalasja lahendades asjaoludele, mis ta on tunnistanud tõendatuks või üldtuntuks. Selleks et kohus saaks mingi asjaolu lugeda tõendatuks on tarvis seda asjaolu (või asjaolu puudumist) kinnitavaid tõendeid uurida. KrMS § 60 lg 3 kohaselt võib üldtuntuks tunnistada asjaolu, mille kohta saab usaldusväärset teavet kriminaalmenetlusvälisest allikast.

Riigikohus on selgitanud, et kohus on erapooletu õigusemõistja, kelle roll seisneb eelkõige tõendamise reeglite järgimise tagamises kohtuistungil, seejärel kogutud tõendite hindamises ja nende pinnalt otsuse tegemises.⁸⁴ Tõendamisesemesse kuuluvate asjaolude tuvastamisel on kohus võistleva kohtumenetluse tingimustes olulisel määral seotud kohtumenetluse poolte tegevusega ja ta saab KrMS § 60 lg 2 kohaselt lugeda mingi tõendamisesemesse kuuluva asjaolu tõendatuks ning sellele kohtuotsuses tugineda üldjuhul vaid kohtumenetluse poolte tegevusele (tõendamisele) tuginevalt.⁸⁵ Võistlevuse põhimõttest tulenevalt võib öelda, et kohtumenetluse pooled peavad esitama tõendeid, mis kinnitaks nende argumentides sisalduvaid asjaolusid. Selleks, et kohus saaks mingit tõendit uurida, on vaja, et kohtumenetluse pool selle tõendi esitaks.

Tulenevalt KrMS §-st 285 lg 1 algab kohtulik uurimine kohtuistungil kohtuniku teatega kohtuliku uurimise algusest, mis on näha ka kohtuistungil protokollidest, kus on selgesõnaliselt kirjas, et kohus alustab kohtulikku uurimist.⁸⁶ Prokurörile ja süüdistatavale ning tema kaitsjale antakse võimalus juba kohtuliku uurimise alguses enne tõendite uurimist selgitada oma lähtepositsioone. Kohtuliku uurimise alguses süüdistust kinnitavatest tõenditest ülevaate esitamisel peaks prokurör arvestama sellega, et kohus ei ole kriminaaltoimikuga

---

⁸² Mario Rosentau (viide 5), lk 202.

⁸³ Erik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 82.

⁸⁴ RKKKo 3-1-1-91-07 p 6.1.

⁸⁵ RKKKo 3-1-1-91-07 p 6.4.

⁸⁶ Vt nt TMK otsus 05.06.2012 1-11-10433 kohtuistungil protokoll, kohtutoimik lk 138.

tutvunud.⁸⁷ Süüdistusakti avaldamise eesmärk on anda täiendav garantii, et kohtul ja kohtumenetluse pooltel on enne sisulise kohtuliku uurimise algust üksikasjalik ülevaade konkreetse kriminaalmenetluse esemest.⁸⁸ Tulenevalt KrMS §-st 154 lg 2 p 4 peab prokurör süüdistusakti põhiosas märkima ära tõendid, mida ta kohtulikult arutamisel esitada soovib ning millist süüdistuse aluseks olevat asjaolu millise tõendiga tõendada soovib.

KrMS § 285 lg 2 mõtte kohaselt peaks prokurör pärast süüdistusakti avaldamist esitama edasise kohtuliku arutamise raamid. See tähendab näiteks ülevaate andmist sellest, millist süüdistuses nimetatud asjaolu millise tõendiga tõendada soovitakse.⁸⁹ Vastavalt KrMS §-le 286 lg 1 algab tõendite uurimine prokuröri esitatavate tõendite uurimisest ning jätkub kaitsja ja teiste kohtumenetluse poolte esitatavate tõendite uurimisega. Selline tõendite uurimise järjekord võimaldab kaitsjal enne mittesüüstavate tõendite uurimist teada saada, milliseid tõendeid kasutatakse süüdistatava vastu, samuti saab kaitse pool süüstavaid argumente kontrollida ja kahtluse alla seada.⁹⁰ Käesoleva paragrahvi lõike 2 kohaselt võivad kohtumenetluse pooled kokku leppida ka teistsuguses tõendite uurimise järjekorras. Tuginedes minu poolt uuritud kohtutoimikutele julgen väita, et tõendite uurimise järjekorra muutmise kokkulepe on pigem erandjuhus, nimelt ei näinud mina üheski kohtuistungis protokollis seda, et tõendeid oleks uuritud seaduses sätestatust erinevas järjekorras.

Vastavalt KrMS §-le 286¹ lg 1 võtab kohus vastu ainult sellise tõendi ja korraldab sellise tõendi kogumist, millel on kriminaalasjas tähtsust. Seetõttu on kohtul tõendit vastu võttes kohustus hinnata antud tõendi asjakohasust. Tulenevalt KrMS § 286¹ võib kohus (minu hinnangul peaski) keelduma tõendi vastuvõtmisest (või kogumisest), millel ei ole kriminaalasjas tähtsust. Sellise tõendi vastuvõtmine ei ole kooskõlas menetlusökoonoomia põhimõttega, kuna asjatult kulutatakse aega tõendi uurimisele, millest tõendamiseseme asjaolude väljaselgitamisel kasu ei ole.

KrMS § 15 lg 1 sätestab kriminaalmenetluse olulise põhimõttena kohtuliku arutamise vahetuse ja suulisuse printsiibi. Selle kohaselt võib maakohtu lahend tugineda vaid tõenditele, mida on kohtulikult arutamisel esitatud ja vahetult uuritud ning mis on protokollitud. Suunates eeskätt kohtu tegevust, on tõendite vahetu ja suulise uurimise põhimõttel oluline roll kaitseõiguse ja ausa kohtumenetluse tagamisel – selle kaudu süüdistatavale kindlustatud

---

⁸⁷ Erik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 647.

⁸⁸ RKKKo 3-1-1-97-06 p 16.

⁸⁹ RKKKo 3-1-1-97-06 p 18.

⁹⁰ Erik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 648.

võimalus tutvuda vahetult tema vastu esitatud tõenditega, esitada vastuväiteid ja küsitleda tunnistajaid.⁹¹

Kohtueelse uurimise tulemusena kogutud asitõendi puhul eeldaks vahetu uurimise põhimõtte täitmine järgmisi menetluslikke samme:

- 1) Vahetu vaatlemine kohtu koosseisu ja menetlusosaliste poolt ning asitõendi foto demonstreerimine või ka üksnes sellise foto demonstreerimine, kui asitõend oli riknenud või valdajale tagastatud.
- 2) Asitõendi vaatlusprotokolli avaldamine (ettelugemine)
- 3) Vajadusel ka uurimistoimingu protokolli (nt sündmuskoha vaatluse protokoll) avaldamine, millest nähtub asitõendi seos kriminaalasjaga.⁹²

Euroopa Inimõiguste Kohus lähtub praktikas järjekindlalt arusaamast, et EÕIK art 6 p-de 1 ja 3 „d“ kohaselt peaksid üldjuhul tõendid, millele tugineb kohtuotsus olema esitatud asja avalikul kohtulikul arutamisel kohtualuse juuresolekul ja talle võimalust tagades esitada vastuargumente igale teda süüstavale tõendile.

Tõendite uurimise, samuti nende kogumise (võimalik, et kellegi jaoks ka kontrollimise, kui ta suudab seda uurimisest selgesti eristada) puhul keskendutakse (põhimõtteliselt väärtusneutraalsele) suhtele „tõend kui peegeldus versus peegeldatav objekt“. Näiteks asitõendi uurimisel huvitab meid see, millist uuritava kuriteo elementi ta peegeldab (kas kuriteo vahetut objekti, kuriteo toimepanemise vahendit, kuriteoga saadut jne), kui kvaliteetne on see peegeldus jne. Tõendi uurimine aga ei eelda veel selle tõendi väärtustamist.⁹³

Kohtumenetluse käigus toimuvat tõendite uurimist kajastab kõige nähtavamalt kohtuistungis protokoll. Kuigi kohtuotsuses peab olema nähtav kuidas ja milliseid tõendeid hinnates kohus otsusele jõudis, siis tõendite uurimine on nähtavam just kohtuistungis protokollis.

Tulenevalt KrMS §-st 155 lg 2 võib öelda, et kohtuistungis protokoll peab kajastama kohtuistungil toimunut. Riigikohus on seisukohal, et kohtuliku arutamise vahetuse ja suulisuse põhimõtte tegelik realiseerumine kohtulikus arutelus peab olema kohtuistungis protokollis võimalikult täpselt kajastatud ja jälgitav selle lugejale. See tähendab, et kohus peab toimiku materjalide avaldamisel täpselt määratlema, millised tõendid, millises ulatuses ta avaldab ja millist lehekülje numbrit see tõend kannab. Eelkõige võimaldab see

---

⁹¹ RKKKo 3-1-1-89-12 p 6.

⁹² Erik Kergandberg. Kohtuotsus kriminaalasjas, selle kujunemine ja kriitika. Juura 1999 lk 66.

⁹³ Erik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 205.

kohtumenetluse pooltel aru saada, milline on kohtus vahetult ja suuliselt uuritud tõendite kogum, millel süüdi- või õigeksmõistev kohtuotsus põhineb. Kohtuotsuses viitamine tõenditele, mille avaldamine ja uurimine ei ole kajastatud kohtuistungiprotokollis on vastuolus kohtuliku arutamise vahetuse ja suulisuse põhimõttega.⁹⁴

Esemelistest tõenditest saab uurimistoimingu protokollis või kriminaaltoimiku muu dokumendi kohtulik uurimine toimuda üksnes läbi selle avaldamise. Seejuures tuleb järgida KrMS §-s 296 sätestatud nõudeid. Nendest nõuetest tulenevalt on uurimistoimingu protokollis või muu dokumendi osaline või täielik avaldamine võimalik vaid juhul, kui seda taotleb kohtumenetluse pool (KrMS § 296 lg 1) ja kui kohus leiab, et uurimistoimingu protokollis või kriminaaltoimiku muu dokumendi võib avaldada ja seda on võimalik tõendina kasutada ning kui kohus määrab selle avaldamise (KrMS § 296 lg 3). Viimatinimetatud määrus peab tulenevalt KrMS § 145 lg 1 p-st 2 olema kantud kohtuistungis protokollis.⁹⁵

Kohtuistungis protokollis ei nähtu, mis hinnangu kohus tõendile selle vahetult uurimisel (vaatlemisel) annab. Kohtuistungis protokollis pigem kinnitab antud tõendi vaatlemist ja avaldamist, millise kohustuse paneb kohtule ka KrMS § 155. Minu hinnangul ei tohiks kohtuistungis protokollis nähtuda (samuti ka kohtuistungil), kuidas kohus tõendit hindab selle vaatlemise (uurimise) käigus. Esiteks peab kohus hindama kõiki tõendeid kogumis ja teiseks tekitaks oma hinnangu ilmselge välja näitamine iga tõendi vaatlemisel kahtluse ka kohtu erapooletuses. Seetõttu peaks kohus vaatlema (uurima) tõendeid erapooletult ja mitte avaldama koheselt tõendi uurimisel saadud infot ning hindama neid hiljem kogumis otsuse tegemisel, mis aga ei tähenda, et igal tõendil ei ole kaalu kohtu siseveendumuse kujunemisel.

Kohtuistungis protokollis peab selgelt näha olema, milliseid tõendeid kohus asja juurde võtab ja avaldatuks loeb. Nt on kohus kohtuasjas nr 1-11-3150 määranud indikaatorvahendi ja tõendusliku alkomeetri protokollis tõendina asja juurde võtmise ja nende avaldatuks lugemise.⁹⁶ Antud juhtumi puhul ilmneb esemelise tõendi (indikaatorvahend) ja selle suhtes tehtud ekspertiisi seose olulisus. Sageli ongi vaja esemelise tõendi puhul tõendusteabe saamiseks koostada ekspertiis, et siduda seda eset tõendamiseseme asjaoludega.

Riigikohtu hinnangul peab kohtuistungitel avaldamise ja vahetult uurimise põhimõtte tegelik realiseerumine kohtulikus arutelus olema kohtuistungis protokollis võimalikult täpselt kajastatud ja jälgitav selle lugejale. See tähendab, et kohus peab toimiku materjalide

---

⁹⁴ RKKKo 3-1-1-124-05 p 11.

⁹⁵ RKKKo 3-1-1-123-06 p 8.

⁹⁶ TMKo 1-11-3150 kohtutoimik lk 55, kohtuistungis protokoll lk 3.

avaldamisel täpselt määratlema, millised tõendid, millises ulatuses ta avaldab ja millist lehekülje numbrit see tõend kannab. Eelkõige võimaldab see kohtumenetluse pooltel aru saada, milline on kohtus vahetult ja suuliselt uuritud tõendite kogum, millel süüdi- või õigeksmõistev kohtuotsus põhineb.⁹⁷ Seetõttu ei ole piisav kui kohus on protokollis märkinud ära vaid protokollilehekülje numbrit toimikus. Lehekülje number ei anna infot selle kohta, millise tõendiga on tegemist.

Nt kohtuasjas 1-10-16535 nähtus kohtuistungil protokollist vaid seda, et kohus uurib tõendeid, kuid kirjas olid vaid toimiku leheküljenumbri⁹⁸ ning seetõttu ei nähtu kohtuistungil protokollist milliseid tõendeid ja kuidas kohus uuris, mis on vahetu uurimise põhimõtte rikkumine. Kohus oleks pidanud määratlema täpselt, millised tõendid ta vastu võtab ja avaldatuks loeb.

Võimalikkuse korral peaks kohus uurima nii asitõendit kui asitõendi vaatlusprotokollid. Kohtuasjas nr 1-11-3150 on kohus palunud prokuröri võimaluse korral asitõendeid koos asitõendi vaatlusprotokolliga.⁹⁹ Antud kohtuistungil protokollil puhul on täpselt näha, millised tõendid ja mis järjekorras kohus vastu võtab ja kas menetluse pooled neid vaadelda soovivad.¹⁰⁰ Kohtuistungil protokollil kohaselt vaatlevad menetlusosalised kirvesilma, kirvevart, ümbrikuid, sularaha¹⁰¹, paberit ja töökindaid.¹⁰² Kõik need kohtu poolt vahetult vaadeldud tõendid on just esemelised tõendid.

Kohtuasja 1-10-506, milles süüdistatavat süüdistati raske tervisekahjustuse tekitamises ja kehalises väärkohtlemises, kohtuistungil protokollil kohaselt uuris kohus vahetult raudlatti ja nuga. Noa pildi esitas kohus ka tunnistajatele, esitades asjasse puutuvaid küsimusi.¹⁰³ Selline võimalus on üks aktiivsemaid, mida kohus saab kasutada esemelise tõendi vahetuks uurimiseks. Kohus saab küsitlemisõigust kasutatades esitada tunnistajale küsimusi ka esemaliste tõendite kohta.

Kohtuasja 1-11-12252 protokollis kajastub, et kohus avab istungil asitõendite paki, mis sisaldab tange ja teise asitõendi paki, mis sisaldab CD-d ja näitab neid saalisviibijaile.¹⁰⁴ Antud juhtumi puhul on huvitav see, et süüdistusakti asitõendite loetelus ei ole mitte tangid

---

⁹⁷ RKKKo 3-1-1-124-05 p 11.

⁹⁸ TMKo 1-10-166535 kohtutoimik II köide, kohtuistungiprotokoll lk 9.

⁹⁹ TMKo 1-11-3150 kohtutoimik lk 91, kohtuistungil protokoll lk 39.

¹⁰⁰ TMKo 1-11-3150 kohtutoimik lk 93, kohtuistungil protokoll lk 41.

¹⁰¹ TMKo 1-11-3150 kohtutoimik lk 94, kohtuistungil protokoll lk 42.

¹⁰² TMKo 1-11-3150 kohtutoimik lk 95, kohtuistungil protokoll lk 43.

¹⁰³ TMKo 1-10-506 kohtuistungil protokoll lk 22- 23.

¹⁰⁴ TMKo 1-11-12252 kohtutoimiku 3 köide, kohtuistungil protokoll lk 141.

vaid plekikäärid. Siinkohal tekib küsimus, kas ei peaks kohus kasutama esemete suhtes läbivalt samu termineid? Minu hinnangul on see menetluse selguse huvides vajalik. Samuti ei piisa CD uurimiseks selle näitamisest, näitamine ei anna infot selle kohta, mida see CD sisaldab. Antud tõendi uurimiseks ja hindamiseks on vaja vaadelda ka infot, mis sellele CD-le talletatud on.

Prantsusmaa kriminaalkohtumenetluses võib esemeliste tõendite uurimine toimuda politsei, prokuröri, uuriva magistraadi, kohtuniku või eksperdi poolt. Ametivõimud on volitatud uurima esemeid, mis võivad osutada asitõenditeks kriminaalmenetluses. Kohtuametnikud (politsei või magistraadi) peavad ilmuma kuriteopaigale nii kiiresti kui võimalik, et koguda kõik asitõendid ja uurida kohta.¹⁰⁵ Väitlus tõendite üle on kohtuistungis kohustuslik osa. Kohus peab tagama, et poolte poolt esitatavad tõendid on vastandlikud, et esitatavad tõendid on kogutud kooskõlas seadusega ja vajadusel on kaasatud ekspert või täiendavaid tõendeid otsitud kui tõendid on puudulikud.¹⁰⁶

Saksamaa kriminaalkohtumenetluses peab kohus tõe tuvastamise eesmärgil uurima kõiki võimalikke tõendeid, mis on otsuse tegemisel olulised sõltumata sellest, kas menetluse pooled on seda taotlenud. Kohtu kohustus uurida väidetavat kuritegu ei tohi välistada kaitse ega süüdistuse aktiivset osavõttu tõendite kogumisest ja nad saavad seda ka ametlikult nõuda või soovitada kohtul ära kuulata.¹⁰⁷ Kohtuniku otsustada on, millised tõendid on asjakohased ja vajalikud tõe tuvastamiseks.¹⁰⁸ Prokuröri ja süüdistataval on võimalik tõe avastamisel aktiivselt kaasa lüüa, paludes kohtul mingit tõendit koguda.¹⁰⁹ Kui süüdistatav on kohtu poolt üle kuulatud, lasub kohtul kohustus uurida tõendit, mida süüdistatav palub, kui tõend on kasutusel, kui tõendi hävimine on tõenäoline või see võib viia süüdistatava süüst vabastamiseni. Üldjuhul peab kohtuistungis ajal kohus lubama tõendi esitamist, välja arvatud kui tõend on juba esitatud või loetud üldtuntuks, kui sellel puudub seos kuriteoga või tõend on täiesti sobimatu.¹¹⁰

Esemeliste tõenditega on tegemist ka juhul kui tõendiks on videofilm või fotod. Sellise tõendi uurimine tähendab eelkõige video või fotode vaatamist. Nt kohtuasjas 1-10-13741 näitab kohus saalis viibijatele turvakaamera salvestise CD-d, avaldab salvestise vaatlusprotokoll

---

¹⁰⁵ R. Vogler, B. Huber (viide 46), lk 247.

¹⁰⁶ Mireille Delmas-Marty, J.R. Spencer (viide 4), lk 246.

¹⁰⁷ R. Vogler, B. Huber (viide 46 lk 13), lk 318.

¹⁰⁸ Mireille Delmas-Marty, J.R. Spencer (viide 4), lk 326.

¹⁰⁹ Mireille Delmas-Marty, J.R. Spencer (viide 4), lk 326.

¹¹⁰ Mireille Delmas-Marty, J.R. Spencer (viide 4), lk 327.

ning vaatab videosalvestist.¹¹¹ Videofilmi uurimise puhul on oluline, et kohus seda ka vaataks. Sellisel juhul ei saa öelda, et vahetu uurimine on toimunud, kui kohus näitaks saalisviibijatele ainult CD-d ja ei vaataks mis seal CD peal täpselt on. Sama kehtib ka siis kui CD peal on fotod. Kohtuliku uurimise vahetuse põhimõtte täitmiseks ei piisa fakti nentimisest, mis antud CD-le jäädvustatud on. Kohus peab CD-d vaadates selles ise veenduma.

Tõendite uurimisel aktiivselt on kohtul võimalus kasutada ka küsitlemisõigust. Kohtu võimalus küsitleda tunnistajat ja kannatanut pärast riskküsitlust on sätestatud KrMS §-s 288 lg 6. Seega ei tohi kohus küsimuste esitamise kaudu sekkuda tunnistaja riskküsitlusse. Kohus võib esitada küsimusi ka selliste uute asjaolude kohta, mille kohta kohtumenetluse pooled riskküsitlusel küsimusi ei esitanud.¹¹² KrMS § 293 lg 4 on sätestatud kohtu võimalus küsitleda süüdistatavat pärast riskküsitlust. Eelpool toodust tulenevalt on kohtul isikuliste tõendi allikate (tunnistaja, kannatanu, süüdistatav) puhul võimalik oluliselt nähtavamalt n.ö. tõendeid vahetult uurida. Kohtul on võimalus aktiivselt osaleda tõendiallika küsitlemises ja saada seeläbi teavet tõendamiseseme asjaolude suhtes. Küsitlemisõiguse kasutamisel on kohtul võimalik esitada küsimusi ka esemeliste tõendite kohta. Kuid samas ei ole kohtul kohustust küsitlemisõigust kasutada.

Esemeliste tõendite puhul on sage olukord, kus eseme vaatlemisel ei ole silmaga näha kogu vajalik info. Nt ei suuda kohus silmaga tuvastada sõrmejälge ja kellele see kuulub ning kas pleki puhul on tegemist verega määrdumisega ning kelle veri see on. Siinkohal tulevadki appi erinevad ekspertiisid, mis aitavad kätte saada kogu vajaliku info tõendamiseseme asjaolude suhtes, mida antud ese edasi annab. Selleks, et tõendamiseseme asjaolude välja selgitamiseks saada teada kõik eseme olulised omadused ja esemel olevad jäljed on vaja esemeid põhjalikult igakülgselt uurida.

Kriminaalasjas tehakse ekspertiis olukorras, kus on tarvis selgitada mingit mitteõiguslikku eriteadmist nõudvat asjaolu. Ekspertiisi läbiviimiseks teeb menetleja määruse (KrMS §105 lg 1), milles muuhulgas märgitakse ekspertiisi teostamiseks vajalikud lähteandmed ja eksperdile esitatavad küsimused (KrMS § 106).¹¹³ Tõendite uurimisel võimaldavad tehnikavahendid,

---

¹¹¹ TMKo 1-10-13741 kohtutoimik lk 56.

¹¹² Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 658.

¹¹³ RKKKo 3-1-1-88-06 p 13.

võtted ja meetodid tavaliselt välja selgitada objekti varjatud tunnused ning koguda töendamiseks vajalikke uusi andmeid.¹¹⁴

KrMS § 109 järgi kuulatakse ekspert vajaduse korral kohtueelses menetluses üle ekspertiisiakti või ekspertiisist keeldumise akti sisu selgitamiseks. KrMS § 292 lõikes 2 sätestatakse aga, et kohus võib kohtumenetluse poole taotlusel määrata eksperdi ülekuulamise ekspertiisiakti sisu selgitamiseks või täiendamiseks. Ilmneb, et kohtueelses menetluses on eksperdi ülekuulamise eesmärk nii ekspertiisi akti kui ka ekspertiisist keeldumise akti puhul üksnes akti sisu selgitamine, kohtumenetluses aga on selle menetlustoimingu eesmärk ekspertiisiakti osas hoopiski laiem: ekspertiisiakti sisu selgitamine ja täiendamine.¹¹⁵ KrMS § 63 lõikes 1 nimetatakse eksperdilt ülekuulamisel saadud vastuseid ütlusteks ja sätestatakse, et eksperdi arvamuse kõrval on tõendiks ka eksperdi antud ütlus ekspertiisiakti selgitamisel.¹¹⁶ Ekspertiisi ülekuulamisel tuleb piirduda küsimustega, millele vastamise kaudu on võimalik selgitada või täiendada ekspertiisiakti sisu.¹¹⁷

Kas eksperti on tarvis üle kuulata ja milliseid küsimusi talle ülekuulamisel esitada sõltub sellest, kuiõrd täpne ja selge on ekspertiisiakt. Kui ekspertiisiakti sisu mõistmiseks ja analüüsimiseks ei lähe vaja eksperdi selgitusi ja täiendusi, siis eksperti üle ei kuulata.¹¹⁸ Sellisel juhul avaldab kohus tõendina ekspertiisiakti.

Nt kohtusjas 1-11-5819, milles isikut süüdistati avatud akna kaudu korterisse tungimises ning kahe mobiiltelefoni ja kuldketi varguses koostati sõrmejälgede võrdlemise ekspertiis. Sündmuskoha vaatlusprotokoll ja fototabel kinnitasid, et aknalaua ja –raamide töötlemisel daktopulbriga muudeti nähtavaks naha papillaarkurrustiku jäljed, mille kohta ekspertiisiakt koostati. Ekspertiisiakt kinnitas süüdistatava sõrmejälgede kokkulangevust aknalaualt võetud naha papillaarkurrustiku jälgedega. Eksperti kohtus üle ei kuulatud. Käesolevas kriminaalasjas koostatud sõrmejäljeekspertiisi akti põhiosas on esitatud ekspertuuritingute kirjeldus, uuringutulemuste hindamise andmed, lühidalt märgitud analüüsiks kasutatud meetod, samuti näidatud selle meetodi kasutamise põhjal saadud tulemus.¹¹⁹ Arusaadav on, milliste andmete alusel on ekspert teinud süüdistatavat puudutava järelduse.

Kriminaalmenetluse kontekstis tähendab eriteadmiste kasutamine üsna üheselt mis tahes mittejuriidilise faktori kasutamist kriminaalmenetluse eesmärkide saavutamiseks. Sellise laia

¹¹⁴ H. Lindmäe (viide 2), lk 20.

¹¹⁵ Herbert Lindmäe. Kohtueelne menetlus kriminaalmenetluse seadustiku järgi. Juridica VIII/2003 lk 580.

¹¹⁶ Herbert Lindmäe (viide 115),lk 585.

¹¹⁷ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 671.

¹¹⁸ Herbert Lindmäe (viide 116), lk 585.

¹¹⁹ TMKo 1-11-5819 kohtutoimik lk 95.

käsitluse kohaselt paigutuvad kriminaalmenetluses kasutatavate eriteadmiste hulka ka väga erinevad tehnikavahendid nt kuriteojälgede nähtavaks muutmisel kasutatavad mitmesugused eriotstarbelised valgustid, pulbrid ja kemikaalid.¹²⁰

Kohtuekspertiis on kriminaalmenetluses eksperdiks määratud isiku erialane tegevus eesmärgiga uurida talle esitatud uurimismaterjali ja teha ekspertiisiülesandest lähtudes tõendamiseseme asjaolu kohta mitteõiguslike eriteadmiste pinnalt teaduslikult põhistatud eksperdi järeldus, mis on eksperdiarvamusena kriminaalasjas uus tõend. Ekspertiisi eesmärk on saada tõendusteabe kogumisel kriminaalmenetluses uusi andmeid tõendamiseseme asjaolude kohta.¹²¹

Tulenevalt KrMS §-st 107 lg 3 peab ekspertiisiakti põhiosa sisaldama uuringute kirjeldust ning uuringutulemuste hindamise andmeid ja eksperdiarvamuse põhjendust. Seega peavad eksperdi järeldused tuginema faktilistele asjaoludele, mis on arvamuse andmise aluseks.

Alates 1.09.2011 kehtiva KrMS § 63 lg 1 redaktsiooni kohaselt on tõendiks ekspertiisiakt kui tervik. Arvesse tuleb võtta ekspertiisiakt kui tervik – raske on teisiti mõtestada kohtupraktikas korduvalt väljendatud seisukohta, et eksperdiarvamust ei ole võimalik käsitleda lahus selleni viinud uuringute käigust ja tulemustest, vaid uuringute kirjelduse ja nende tulemuste kaudu saavad nii menetlejad kui kohtumenetluse pooled kontrollida eksperdi poolt arvamuseni jõudmise käiku.¹²² Ekspertiisiarvamuse aluseks on eksperdi uuringud, mille pinnalt kujuneb järelduslikult aramus. Seetõttu ei ole arvamust võimalik käsitleda lahus selleni viinud uuringute käigust ja tulemustest. Uuringute kirjelduse ja nende tulemuste kaudu saavad nii menetlejad kui kohtumenetluse pooled kontrollida eksperdi poolt arvamuseni jõudmise käiku. Ekspertiisiakti põhiosas kirjeldatavad uuringud on konkreetse ekspertiisiliigi spetsiifiline küsimus. Uuringute ja nende meetodika valimisel on ekspert vaba, kuid tal on kohustus neid ekspertiisiaktis kirjeldada.¹²³

Riigikohtu senises praktikas on põhimõtteliselt aktsepteeritud tõendina kategoorilise eksperdiarvamuse kõrval ka tõenäolikkude arvamust. Kehtivast kriminaalmenetlusõigusest ei tulene nõuet, et tõendina saaks käsitada üksnes kategoorilises vormis antud eksperdi

---

¹²⁰ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 277.

¹²¹ Herbert Lindmäe. Menetlustaktika II. Juura 1997 lk 14-15.

¹²² TrtRnKo 1-1-5819.

¹²³ RKKKo 3-1-1-32-09 p 8.2.

arvamust, mistõttu on kohtud õigustatud kriminaalasja lahendamisel tuginema ka tõenäolikus vormis antud eksperdiarvamusele.¹²⁴

Kriminaalmenetluse seadustikus ei ole sätestatud asjaolusid, mille tõendamine oleks aprioorsetel võimalikel üksnes eksperdi arvamuse alusel.¹²⁵ Kriminaalmenetluse seadustik ei näe ette ühtegi kohustuslikku ekspertiisi. On küll teatud asjaolud, mida praktikas reeglina tõendatakse eksperdiarvamusega (nt surma põhjuse tuvastamine).¹²⁶ Kriminaalmenetluses on ekspertiisi määramine nõutav juhul, kui tõendamiseseme asjaolu tuvastamiseks on vaja vastata küsimusele, mille lahendamine on usaldusväärsetel võimalikel üksnes mitteõiguslike eriteadmiste alusel. Seega on ekspertiis nõutav olukorras, kus teatud liiki mitteõiguslike eriteadmiste rakendamine võib anda tõendusteavet, mille tajumine või tähenduse mõistmine jääb väljapoole menetleja üldteadmiste piire.¹²⁷

Uurimistoiminguks on ülekuulamine, vastastamine, ütluste seostamine olustikuga, äratundmiseks esitamine, vaatlus, läbiotsimine ja uurimiseksperiment. Menetlustoiminguks on kriminaalmenetluse raames menetlustaotluste ja –kaebuste esitamine, tõendamine ja tõendite kogumine, kriminaalmenetluse tagamine ja kriminaalmenetluse käiku määravate menetlusotsuste vastuvõtmine ja vormistamine.¹²⁸

KrMS § 146 lg 1 kohaselt kajastatakse uurimistoimingu tingimused, käik ja tulemused protokollis. Protokollis põhiosasse tuleb KrMS § 146 lg kohaselt märkida menetlustoimingute käik ja tulemused tõendamiseks vajaliku üksikasjalikkusega, järgides konkreetse menetlustoimingu sisu kohta esitatud lisanõudeid, ja tehnikavahendite kasutamine, kui selliseid vahendeid on kasutatud (lg 2). Tõendamiseks vajalik üksikasjalikkus on hinnanguline mõiste, mille sisustamine sõltub konkreetsest menetlustoimingust ja kriminaalasjast.¹²⁹ Protokollis kvaliteedist sõltub olulisel määral selle kasutatavus tõendina.¹³⁰

KrMS § 15 sätestab tõendite vahetu uurimise põhimõtte. Samas ei ole sätestatud, kuidas see vahetu uurimine kohtumenetluse ajal välja peaks nägema. Siinkohal tekib küsimus, mida kriminaalmenetluse seadustik uurimise all silmas peab? Tõendi nn uurimine käesoleva paragrahvi mõttes eeldab esemelise tõendi uurimist ja avaldamist suuliselt, mis tuleb kajastada ka kohtuistungis protokollis. Selline uurimine toimub eseme vaatlemisena ja

---

¹²⁴ RKKKo 3-1-1-63-08 p 17.4.

¹²⁵ RKKKo 3-1-1-35-06 p 7.5.

¹²⁶ TlnRnK 1-09-13864.

¹²⁷ RKKKo 3-1-1-35-06 p 7.5.

¹²⁸ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 384.

¹²⁹ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 385.

¹³⁰ E. Kergandberg, M. Sillaots (viide 3), lk 194.

uurimistoimingu protokollide lugemise, analüüsimise ja hindamisena. Minu hinnangul tähendab asitõendi uurimine selle eseme kõigi oluliste tunnuste välja selgitamist, igakülgset uurimist, samuti seotust tõendamiseseme asjaoludega, sealhulgas asitõendil olevate kuriteojälgede avastamist. Kriminaalmenetluse seadustikus sätestatud n.ö tõendite uurimine on põhilises osas siiski tõendi vaatlemine ja võrdlemine protokollis kajastatuga ning seeläbi toimub ka kohtu poolne tõendi hindamine ja siseveendumuse kujunemine.

Nimelt kriminaalkohtumenetluse käigus tegelikult kohus tõendeid ise ei uuri, vaid vaatleb, kas siis tõendit ja uurimistoimingu protokollide või ainult protokollide ja fotode. Tõendite sisuline uurimine toimub siiski kohtueelses menetluses, kus tõendeid uuritakse igakülgset, tõendite uurimisel koostatakse protokollid (nt vaatlusprotokoll) ning vajadusel tehakse ekspertiise. Seeläbi luuakse seosed antud eseme ja tõendamiseseme asjaolude vahel. Kohtumenetluses kohus küll vaatleb neid tõendeid ja kujundab oma siseveendumust protokollide ja ekspertiiside põhjal ning hindab tõendeid. Kui tõendite uurimise all silmas pidada eseme igakülgset uurimist, siis kohtul oleks seda väga keeruline teha. Sageli on esemetel selliseid jälgi, mida silmaga on võimatu või keeruline tuvastada ning selleks, et esemel olevat infot tõendina kasutada on vaja mitteõiguslike erialateadmisi ja nt kriminalistikavahendite oskuslikku kasutamist. Selliste eseme omaduste ja varjatud jälgede väljaselgitamine on aga vajalik tõendamiseseme asjaolude välja selgitamise seisukohast.

Järelikult tõendite sisulist uurimist kohtumenetluses ei toimu, kuigi KrMS § 15 lg 1 kohaselt võib maakohtu otsus tugineda vaid tõenditele, mida on kohtulikult arutamisel esitatud ja vahetult uuritud. Tegelikuses ei ole kriminaalmenetluses sätestatud uurimise näol tegemist mitte tõendite uurimisega, vaid tõendite vaatlemise, hindamise ning kontrollimisega ja selle põhjal kujuneb ka kohtuniku siseveendumus. Siseveendumuse kujundamiseks kontrollib ja hindab kohus talle tõendamise käigus esitatud tõendeid.¹³¹ Tõendite sisuline uurimine ja seotus tõendamiseseme asjaoludega on välja selgitatud juba kohtueelses menetluses.

Huvitav on tõsiasi, et kui väärteomenetluses valitseb uurimisprintsip, siis väärteomenetluse seadustik § 101 räägib asitõendi vaatlusest kohtumenetluses, mitte asitõendi uurimisest. Samuti annab antud paragrahvi lõige 2 võimaluse kohtunikul vaadelda kohapeal sündmuskohta või asitõendit, mida ei ole võimalik kohtusaali tuua. Samas kriminaalmenetluse seadustik räägib tõendite uurimisest, kuigi valitseb võistlevuse põhimõte ja kohtumenetluse käigus tegelikult põhiliselt kontrollitakse, vaadeldakse ja hinnatakse tõendeid. Samuti ei näe kriminaalmenetluse seadustik ette võimalust kohtunikul minna kohtumenetluse ajal vaatlema

---

¹³¹ Erik Kergandberg (viide 92) lk 73.

(uurima) sündmuskohta või asitõendit vahetult, mida kohtusse tuua ei anna. Siinkohal näen ma vastuolu, et kuigi seadus ütleb, et kohus tohib tugineda otsuse tegemisel üksnes tõenditele, mida on vahetult uuritud (minu hinnangul vaadeldud) siis ei ole kohtunikul tegelikult võimalust minna vaatlema neid tõendeid, mida talle kohtusaali ei tooda.

Arvestades kriminaalmenetluses ja väärteomenetluses kohtus arutatavate õigusrikkumiste erinevat tõsidust, on kummaline, et väiksema õigusrikkumise puhul kohus saab minna tõendit selle asukohta vaatlema ja suurema õigusrikkumise puhul mitte. Minu hinnangul peaks selline võimalus olema ka kriminaalkohtumenetluses, kohtunik ei saa eset vahetult uurida pildi pealt. Selline võimalus, minna objekti vaatlema ei peaks kindlasti olema standardprotseduur, vaid pigem siiski erand. Kohtunik ei peakski hakkama iga juhtumi puhul käima sündmuskohal, vaid pigem nii öelda rakendama vahetu uurimise printsiipi objektidele, mida kohtusaali tuua ei anna. Nt auto, jalgratas ja teised suuremad esemed.

Üks osa tõendite uurimisest kriminaalkohtumenetluses on ka tõendite kontrollimine. Tõendite kontrollimine kujutab endast tõendite kvaliteedi selgitamist ehk teisiti öeldes selle selgitamist, kas mingit tõendit saab lugeda antud kriminaalasja juurde kuuluvaks (tõendite kuuluvuse selgitamine) ja kas seda tõendit saab lugeda lubatavaks (tõendite lubatavuse selgitamine). Tõendi kuuluvuse kontrollimisel selgitatakse, milline on antud tõendi seos uuritavas kriminaalasjas tõendamisele kuuluvate asjaoludega. Seega on tõendi kuuluvuse kontrollimine suunatud tõendi sisu selgitamisele, igal juhul on selleks vajalik mingi uurimistegevus ja selles mõttes on tõendite uurimine nende kontrollimisest lahutamatu.¹³² Siinkohal võib öelda, et sisuliselt toimuvad tõendite uurimine (KrMS § 15 sätestatu mõttes), kontrollimine ja hindamine samal ajal ning ajaliselt on neid väga keeruline kui mitte võimatu lahutada.

See, kas mingi kuriteo toimepanemise asjaolud igal konkreetsel juhul peegelduvad välismaailmas otseste või pelgalt kaudsete tõenditena, on üldjuhul puhtobjektiivne ja juhuslikkuse põhimõttele alluv protsess, mille muutmine ei sõltu menetleja tahtest. Kui mingi kuriteo asjaolud on jätnud välismaailma vaid selliseid jälgi, millest saaks kujuneda üksnes kaudseid tõendeid, ei ole võimalik tõsiseltvõetavalt eitada kuriteo asjaolude selgitamise vajalikkust ja võimalikkust ka ainult nende kaudsete tõendite alusel. Kohtupraktika üldistamisest lähtuva ning süüteomenetluste alases erialakirjanduses sageli korratava arusaama kohaselt võib mingi kaudne tõend, eriti kogumis asitõendiga, olla otsesest tõendist oluliselt usaldusväärsem, seda eriti juhul, mil otsene tõend lähtub isikulisest tõendiallikast.¹³³

---

¹³² Eerik Kergandberg (viide 65), lk 27.

¹³³ RKKKo 3-1-1-8-10 p 9.

Riigikohus on asunud seisukohale, et puudub õiguslik keeld isiku süüditunnistamiseks ka ainuüksi kaudsete tõendite alusel. Otsesed ja kaudsed tõendid ei erine teineteisest mitte nendes sisalduva teabe tõeväärtuse poolest, vaid selle poolest, kui vahetult nad kuriteo toimepanemise asjaolusid kajastavad.¹³⁴

Kui tõendite uurimisel tekivad põhjendatud kahtlused ning neid ei õnnestu kõrvaldada teiste kriminaalasjas sisalduvate tõenditega, tuleb *in dubio pro reo* põhimõttel (kahtluse korral kahtlustatava kasuks) langetada otsus süüdistatava kasuks, mitte aga teha süüdistatavale kahjulikku otsust vahetult uurimata vastuoluliste või puudulike tõendite alusel.¹³⁵ Riigikohus on asunud seisukohal, et süüdimõistetava kasuks tuleb tõlgendada vaid selline kõrvaldamata kahtlus süüdistusversiooni paika pidavuses, mis konkreetseid asjaolusid arvestades on eluliselt usutav¹³⁶ ja mis seab piisaval määral kahtluse alla tema süüd kinnitavad tõendid.¹³⁷

---

¹³⁴ RKKKo 3-1-1-1-15-10 p 8.

¹³⁵ RKKKo 3-1-1-24-06 p 13.

¹³⁶ RKKKo 3-1-1-8-10 p 8.

¹³⁷ TrtRnKo 1-10-3821.

3. TÕENDITE HINDAMINE KRIMINAALKOHTUMENETLUSES

3.1 Tõendite hindamise üldpõhimõtted

Tõendite hindamine on tõendite väärtustamise protsess. Tõendi väärtus tuleneb sellest, et vaid tõenditele tuginevalt saab lugeda tuvastatuks (või kummutatuks) uuritava kuriteo tõendamiseseme asjaolusid.¹³⁸ Tõendite hindamise näol on tegemist kogu kohtulikule uurimisele omase (sellega pidevalt kaasneva) psüühilise ja teatud määral kindlasti ka intuiitiivse tegevusega.¹³⁹ Tõendite hindamise tulemina väärtustatud tõendeid on põhjust käsitada instrumentaalsete väärtustena. Just tõendite hindamise tulemina tõendeid väärtustades tunnistab kohus kuriteo asjaolusid tõendatuks.¹⁴⁰

Tõendite hindamisel kasutatakse kahte moodust. Esiteks tõendite hindamine *holistlikul* viisil, kus vaadeldakse tõendeid kogumis ja antakse hinnang, kui veenvad nad on.¹⁴¹ Selline lähenemisviis on omane ka Eesti kriminaalkohtumenetlusele, arvestades, et KrMS § 61 sätestab tõendite hindamise kogumis. Teine võimalus on see, kus iga tõendit kaalutakse ja hinnatakse üksikasjalikult eraldi.¹⁴² Selline lähenemine sisaldab põhjalikku analüüsi igale tõendile eraldi.¹⁴³

Tõendite vaba hindamise põhimõtte on faktilisi asjaolusid hindava kohtu õigus ja kohustus ning käsitletav lahutamatus seoses §-s 15 sätestatud kohtuliku arutamise vahetuse ja suulisuse põhimõttega.¹⁴⁴ Tõendite hindamine saab tugineda kogu kohtulikul arutamisel aset leidnule (ka kohtukõnedes, repliikides ja süüdistatava viimases kõnes öeldule), mis siiski peab olema seostatav tõendite vahetu uurimisega KrMS §-s 15 sätestatu mõttes.¹⁴⁵

KrMS § 61 lg-te 1 ja 2 kohaselt hindab kohus tõendeid kogumis oma siseveendumuse kohaselt, see tähendab, et kohus kujundab uuritud tõendite alusel veendumuse tõendamiseseme asjaolude esinemise või puudumise kohta. KrMS § 62 p- de 2 ja 3 järgi kuuluvad tõendamiseseme asjaolude hulka ka kuriteokoosseis ja kuriteo toime pannud isiku süü. Millised asjaolud ja millistele tõenditele tuginedes kohus tõendatuks luges, peab tulenevalt KrMS § 312 p-st 1 kajastuma ka kohtuotsuse põhiosas. Sellega seondub nõue, et

¹³⁸ Erik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 205.

¹³⁹ Erik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 205.

¹⁴⁰ Erik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 205.

¹⁴¹ H.Kaptein, H.Prakken, B. Verteeij. Legal evidence and proof: statistics, stories, logic. Ashgate Publishing company. Burlington 2009 lk 117.

¹⁴² H.Kaptein, H.Prakken, B. Verteeij (viide 141), lk 117.

¹⁴³ H.Kaptein, H.Prakken, B. Verteeij (viide 141), lk 121.

¹⁴⁴ Erik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 204.

¹⁴⁵ Erik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 211.

kohtu siseveendumuse kujunemine peab olema kohtuotsuse põhjenduste alusel lugejaile jälgitav.¹⁴⁶ Tõendite hindamine nende kogumis tähendab muuhulgas erinevatest tõendeist tulenevate andmete asetamist omavahelisse konteksti sidustatuna kuriteokoosseisu tunnustega.¹⁴⁷

Tõendite vaba hindamise põhimõtte kohaselt on kõik lubatavad tõendiliigid (siin peetakse eeskätt silmas KrMS § 63 lg-s 1 loetletuid) aga ka kõik erinevad konkreetset tõendid sama tõendiliigi piires on põhimõtteliselt võrdse väärtusega ja mingi tõendi sisuks olevat teavet ei saa lugeda tõepäraseks vaid otseviitega tõendi liigile.¹⁴⁸

KrMS § 61 kohaselt ei ole ühelgi tõendil ette kindlaksmääratud jõudu ning kohus hindab tõendeid nende kogumis oma siseveendumuse kohaselt. § 61 lg-s 1 sätestatu tähendab seda, et kõik lubatavad tõendiliigid, aga ka kõik erinevad konkreetset tõendid sama tõendiliigi piires on põhimõtteliselt sama väärtusega.¹⁴⁹

Nõue, et kohus peab lõppkokkuvõttes hindama tõendeid nende kogumis, tähendab eeskätt keeldu ignoreerida n-ö kohtu versiooniga sobimatuid tõendeid. Ühe või teise versiooni usaldusväarsuse kontrollimisel tuleb seda kinnitavad andmed paigutada kuriteosündmusele eelnenud ja järgnenud sündmuste üldisesse kulgu. Seejuures tuleb arvestada isikule inkrimineeritava süüteo liiki ja vastava kuritegeliku käitumise kriminoloogilist eripära. Kohtuotsusest peab selgesõnaliselt tulenema, et kohus on ka arvestanud kõiki asjaolusid, mis enda olemuselt on kaasuselahendamisel asjakohased ning mis võivad mõjutada tõendite hindamist.¹⁵⁰

Tõendite hindamine ei seisne siiski mitte üksnes valiku tegemises kahe või enama tõendi vahel. Fikseerides enda jaoks tõendite tähenduse, fikseerib tõendamise subjekt ka üksikute tõendite vahelise seose iseloomu, üksikute tõendite omavahelise haakumise ja selle kaudu mõistetavalt ka tõendite poolt peegeldatava kuriteosündmuste elementide vahelise seose.¹⁵¹

Riigikohtu hinnangul KrMS § 61 lg 1 ei välista igasugust tõendite omavahelist astmestamist, vaid keelab ühtede tõendite eelistamise teistele aprioorselt, neid kogumis hindamata. Kõigi tõendite hindamine kogumis kohtu siseveendumuse alusel KrMS § 61 lg 2 järgi eeldab aga tõendite kaalumist, nende usaldusväarsuse hindamist ja vastuolu korral otsustamist, millisele

¹⁴⁶ RKKKo 3-1-1-41-12 p 8.

¹⁴⁷ RKKKo 3-1-1-41-12 p 9.1.

¹⁴⁸ Eerik Kergandberg, Tanel Järvet, Tristan Ploom, Olavi Jaggo. Kriminaalmenetlus. Sisekaitseakadeemia 2004 lk 10. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://riksweb.sisekaitse.ee/index.asp?action=102&tid=19002> 02.05.2013.

¹⁴⁹ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 205.

¹⁵⁰ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 212.

¹⁵¹ Eerik Kergandberg, Heldur Saarsoo (viide 65), lk 29

tõendile tugineda. See, kas kohus on pidanud mingit tõendit teistega võrreldes eelistatuks aprioorset või on jõudnud sellele järeldusele tõendeid kogumis hinnates, on tuvastatav kohtuotsuse põhjenduste alusel.¹⁵²

Riigikohus on seisukohal, et kaudsetele tõenditele rajaneva tõendamise puhul tuleb tõendamiseseme suhtes eraldivõetult mitterelevantsetest asjaoludest kujundada selline uue kvaliteediga asjaolude kogum (süsteem), mis võimaldab teha tõsikindlaid järeldusi kuriteo asjaolude suhtes. Seetõttu omandab just kaudsete tõenditega tõendamisel erilise tähenduse KrMS § 61 lg-s 2 sisalduv nõue hinnata tõendeid nende kogumis. Seega eeldab kaudsetele tõenditele tuginev tõendamine juba põhimõtteliselt tõendite paljusust.¹⁵³

Ehkki menetlusõigus annab tõenditele võrdse protsessuaalse seisundi, ei ole tõendamise viisid episteemiliselt võrdväärsed ei üksteise suhtes ega tõendatavate asjaolude suhtes. Videosalvestis sündmustest annab üldjuhul tugevama õigustuse kui tunnistaja ütlus, sest esimene võimaldab sündmusi teatud piirini kõigil asjaosalistel meeleliselt tajuda ning selle tõttu võimalus eksida on väiksem (aga mitte välistatud!).¹⁵⁴

Tõendite hindamisele instrumentaalselt ja praktiliselt lähenedes on osaliselt seadustiku tekstile, kuid enam siiski menetlusteoorias omaksvõetule tuginevalt võimalik eristada selle järgmisi etappe: tõendi asjakohasuse (ehk kuuluvuse) hindamine, tõendi lubatavuse hindamine, tõendi usaldusväärsuse hindamine ja tõendi lõppväärtuse (kaalukuse hindamine).¹⁵⁵

Kohtupoolne siseveendumusest lähtuv tõendite hindamine (ja kuriteo asjaolude tõendatuse tunnistamine) on kahtlemata kohtuniku ülimalt personaalne otsustus. Sedavõrd personaalne, et ei ole üldsegi välistatud sama tõendikogumi kardinaalselt erinev hindamine kahe kohtuniku poolt.¹⁵⁶ Siinkohal on ringkonnakohtu roll lisaks omapoolsele tõendite analüüsile näidata ära ka esimese astme kohtu poolt tõendite hindamisel tehtud vead, mis kinnitavad kohtuliku uurimise ühekülgsust või puudulikkust ja mis viisid kohtu järeldused mittevastavusse faktiliste asjaoludega.¹⁵⁷ Ilmselge on see, et kui kaks kohtunikku teevad samade tõendite uurimise pinnalt erineva otsuse, siis üks neist peab olema tõendite hindamisel vea teinud. Ringkonnakohtu kohustus on igal juhul ära põhjendada, miks on samu tõendeid uurides jõutud teistsugusele otsusele kui esimese astme kohtus.

¹⁵² RKKKo 3-1-1-127-06 p 6, sama seisukohta on riigikohus väljendanud ka lahendis RKKKo 3-1-1-92-11 p 11.

¹⁵³ RKKKo 3-1-1-15-12 p 14.

¹⁵⁴ Mario Rosentau (viide 5), lk 205.

¹⁵⁵ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 205.

¹⁵⁶ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 211.

¹⁵⁷ RKKKo 3-1-1-77-05 p 12.

Selleks, et hinnata tõendi lubatavust, usaldusväärsust ja kaalukust peab tõend olema asjakohane. Tõendi asjakohaseks (kuuluvaks) hindamine tähendab, et see tõend kajastab (peegeldab) kriminaalmenetluse esemeks oleva kuriteo sellist olulist aspekti, mis võimaldab seda kasutada tõendamisesemesse kuuluva asjaolu tuvastamisel.¹⁵⁸ Riigikohus on tõendi asjakohasuse juures märkinud, et kuigi kohtualuse käitumisaktid, mis jäävad väljapoole süüdistuse ajalisi piire ei saa süüdistust sisustada võib süüdistuse piiridest väljapoole jääv käitumine kuuluda teatud juhtudel tõendamisesemesse, kuna selle kaudu on võimalik anda tervikpilt kuritegeliku kavatsuse kulgemisest ja realiseerumisest läbi ajalise telje.¹⁵⁹

Tõend peab sisaldama andmeid, mis annavad osaliseltki vastuseid lahendatavatele küsimustele, kõnelevad kuriteo jälgedest või vähemasti viitavad konkreetsetele allikatele (inimestele, objektidele) kellelt või kust jälgi, vajalikku informatsiooni leida võib, või siis kajastavad kuriteosündmustikuga põhjendatult seostavate sündmuste, kohtade, objektide, esemete või isikute väljanägemise või käitumise kirjeldust.¹⁶⁰

Vastavalt KrMS §-le 286¹ lg 1 võtab kohus vastu ainult sellise tõendi ja korraldab selliste tõendite kogumise, millel on kriminaalasjas tähtsust. Siinkohal on kohtul vajalik otsustada, kas konkreetne tõend omab antud kriminaalasjas tähtsust ehk on asjakohane.

Tõendil ei ole kriminaalasja lahendamisel tähtsust sel juhul, kui selle tõendi abil tõendataval asjaolul ei ole kriminaalasja lahendamisel tähtsust. Tõendi kogumine tõendamiseseme seisukohast tähtsusetu asjaolu kohta ei ole vajalik. Tõendil ei ole kriminaalasja lahendamisel tähtsust sel juhul, kui vastav tõendamisevahend on täiesti sobimatu. Tõendamisevahend on täiesti ebasobiv, kui selle abil ei ole väidetav asjaolu tõendatav.¹⁶¹

Tõendite hindamine on väga keeruline psühholoogiline protsess, mida on väljapoolt äärmiselt raske uurida. Tõendeid hinnates loob kohtunik keerulise mõttelise mudeli, kus mängivad rolli erinevate tõendite omavahelised seosed, see kuidas nad tõendamiseseme asjaolusid peegeldavad ning kui usaldusväärne, kaalukas ja veenev konkreetne tõend kogu selle mudeli mõttes on. Samuti sõltub konkreetse tõendi roll nii tõendamiseseme asjaoludest kui esemelise tõendi enda omadustest. Tõendi hindamisel peab kohtunik hindama ka mõningaid konkreetseid aspekte tõendi puhul, mida käsitlet järgnevalt.

---

¹⁵⁸ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 205.

¹⁵⁹ RKKKo 3-1-1-16-04 p 9.

¹⁶⁰ Urmas Krüger (viide 11), lk 23

¹⁶¹ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 649

3.2 Tõendi lubatavuse hindamine

Süüteo menetluses saab isiku karistamine tulla kõne alla üksnes siis, kui süütegu on tuvastatud seaduslike tõendite abil. See tähendab seda, et nimetatud tõendid on lubatud ja nende kogumisel ei ole oluliselt rikutud menetlusõiguse norme.¹⁶²

Tõendi lubatavus on õiguslik kategooria, mis tähistab seda, kas konkreetset teavet üldse tohib tõendamiseks kasutada. Tõendi lubatavus või lubamatus võib tuleneda kohtupraktikast, aga on sageli reguleeritud ka seaduses, näiteks konkreetsete tõendiliikide loendite kaudu.¹⁶³ Lubamatule tõendile ei saa kohus omistada mingit tähendust tõendamisele kuuluvate asjaolude tuvastamise seisukohalt – kohtulahendist peab selgesti nähtuma, et kohus neid tõendeid üldse ei hinda ja neile ei tugine.¹⁶⁴

Tõendite ja nende lubatavuse regulatsioon on detailne Anglo-Ameerika õigussüsteemis ja sellele küsimusele on pühendatud hulgaliselt uurimusi. Eesti kriminaalmenetluse seadustikus tõendite lubatavuse mõistet ei kasutata. Seadustik annab tõendi mõiste ja sätestab, mida tõendina ei kasutata. Menetlusseaduse järgi on tõend kahtlustatava, süüdistatava, kannatanu, tunnistaja või asjatundja ütlus, ekspertiisiakt, eksperdi antud ütlus ekspertiisiakti selgitamisel, asitõend, uurimistoimingu, kohtuistung ja jälitustoimingu protokoll või muu dokument ning foto või film või muu teabetalletus (KrMS § 63). Seaduses nimetatud tõendite loetelu on avatud, sest seadus lubab kasutada ka muid tõendeid, välja arvatud juhul, kui on tegemist kuriteo või põhiõiguste rikkumise teel saadud tõendiga. Seaduse selline sõnastus ei välista õigusvastaselt saadud tõendi kasutamist. Seadus ütleb sõnaselgelt, et kasutada ei saa neid kuriteo või põhiõiguste rikkumise teel saadud tõendeid, mille loetelu pole antud, kuid ei sea sellist tingimust loetletud tõenditele. Selline vahetegu jääb raskesti mõistetavaks, liiati kui kriminaalmenetluses puudub tõendite hierarhia.¹⁶⁵

Üldjuhul on kriminaalmenetluslikul tõendamisel võimalik kasutada vaid KrMS § 63 lg-s 1 loetletud tõendiliike (nn ranged tõendid) ja üksnes menetlusliku sisuga asjaolude (näiteks menetlustähtaja järgimise) tõendamiseks on sama paragrahvi teise lõike kohaselt võimalik tugineda täiendavalt ka sellisele teabeliigile, mis ei sisaldu KrMS § 63 lg 1 loetelus (nn

---

¹⁶² RKKKo 3-1-1-72-07 p 8.

¹⁶³ Andreas Kangur (viide 9), lk 34.

¹⁶⁴ Andreas Kangur (viide 9), lk 36.

¹⁶⁵ Uuno Lõhmus (viide 33), lk 41

vabatõendid). Range tõendamissüsteem nõuab erinevate lubatavate tõendiliikide, aga ka erinevate tõendiallikate selget piiritlemist üksteisest.¹⁶⁶

Riigikohus on asunud seisukohale, et tõendi kogumist reguleerivate menetlusõiguslike sätete rikkumise tuvastamine ei tingi alati ja automaatselt selle tõendi lubamatust.¹⁶⁷ Sama seisukohta on väljendanud ka Euroopa Inimõiguste kohus, samuti on Euroopa Inimõiguste kohus öelnud, et üldjuhul on tõendite lubatavuse üle otsustamise õigus siseriiklikul kohtul.¹⁶⁸

Üldjuhul hinnatakse menetlusõigust rikkuvalt saadud tõendi lubatavust kaalumise tulemina, arvestades ühelt poolt rikkumise olulisust ja teiselt poolt menetletava kuriteo raskust ning sellest tulenevat avalikku menetlushuvi. Riigikohtu hinnangul on tõend lubamatu üksnes siis, kui tõendi kogumise korda on oluliselt rikutud.¹⁶⁹

Kohtupraktikas on asunud seisukohale, et tõendi lubatavuse üle otsustamisel tuleb hinnata rikutud normi eesmärki ja seda, kas sellist tõendit poleks saadud, kui normi ei oleks rikutud.¹⁷⁰ Tõendit on alust käsitada lubamatuna muuhulgas siis, kui selle saamisel on aset leidnud mitmeid ja eraldivõetult mitteolulised menetlusõiguse rikkumised. Sellist eraldivõetult mitteoluliste rikkumiste kogumit on põhjust käsitada menetlusõiguse olulise rikkumisena KrMS § 339 lg 2 mõttes siis, kui menetleja on tõendi saamisel menetlusõigust rikkunud korduvalt ja tahtlikult.¹⁷¹

Nt Olukorras, kus menetleja jätab menetlustoimingu protokollis tehtud parandused või ülekirjutused õiendamata, kuupäevastamata ja allkirjastamata ning parandustel on tõendusliku teabe sisu oluliselt muutev tähendus, pole kohtul võimalik tõsikindlalt ja kahtlusteta veenduda, et parandused tehti ülekuulatava märkustest lähtuvalt ja tema juuresolekul, mitte menetleja initsiatiivil ning suunamisel.¹⁷²

Kaalutlemisel, kas tegemist on lubatava tõendiga vaatamata menetlusveale, tuleb arvesse võtta menetlusvea raskus, menetlusvea toime tõendi tõendusväärtusele, rikutud normi kaitseeesmärki, süüdistatavale etteheidetava teo raskust, aga samuti kannatanu huvide kaitsmisväärsus ja -ulatus. Selle arusaama kohaselt tekib konkreetse tõendi hindamiskeeld nn

---

¹⁶⁶ RKKKo 3-1-1-142-05 p 10.

¹⁶⁷ RKKKo 3-1-1-31-11 p 15.

¹⁶⁸ E.U. NETWORK OF INDEPENDENT EXPERTS ON FUNDAMENTAL RIGHTS. Opinion on the status of illegally obtained evidence in criminal procedures in the Member States of the European Union. CFR-CDF.opinion3-2003 novembre 2003 lk 6. arvutivõrgus kättesaadav: http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/cfr_cdf_opinion3_2003_en.pdf 18.04.2013.

¹⁶⁹ RKKKo 3-1-1-52-09 p 11.1.

¹⁷⁰ RKKKo 3-1-1-31-11 p 15.

¹⁷¹ RKKKo 3-1-1-31-11 p 15.

¹⁷² RKKKo 3-1-1-52-09 p 12.

üldhuvide ja individuaalhuvide pingeväljas. Tõendi hindamiskeeld ei ole seega absoluutne väärtus, vaid lahendatav igal üksikjuhtumil eraldi. Tõendi hindamiskeelust räägitakse sellistel puhkudel siis, kui menetlusviga mõjutab õigusriikliku kohtupidamise põhialuseid ja süüdistatava õigust ausale kohtupidamisele. Teisisõnu – hindamiskeeld rakendub, kui on rikutud kriminaalmenetluse aluspõhimõtteid, aga ka siis, kui rikutakse vahetult süüdistatava (või mõne muu asjassepuutuva isiku) põhiõigusi tõendi saamisel või kui toimingul eesmärgiks oligi algusest peale puudutatud isiku õigustest mööda minna ja rikkuda ausa kohtupidamise põhimõtet.¹⁷³

Tulenevalt KrMS §-st 64 lg 1 on keelatud tõendeid koguda keelatud meetodeid kasutades.¹⁷⁴ Keelatud kehaliseks mõjutamiseks tõendite kogumise kontekstis on esmalt kehalised väärkohtlemised ja piinamised. Keelatud vaimseks mõjutamiseks on nt hüpnosis, aga ka ähvardamine.¹⁷⁵ Hinnates käesoleva sätte eesmärki, toob keelatud meetodil tõendi kogumine kaasa absoluutse keelu tõendi kasutamisel kohtumenetluses. Sellisel viisil saadud tõendi suhtes tekib koheselt kahtlus selle tõele vastavuses.

Piir olulise ja ebaolulise rikkumise vahel ei ole kõigil juhtudel alati üheselt selge. Üldiselt piisavalt selgest piirist võib rääkida vaid KrMS § 339 lg-s 1 sisalduvate menetlusõiguslike nn absoluutsete oluliste rikkumiste puhul. Siin on aga üks oluline erand: KrMS § 339 lg 1 p-s 7 nimetatud menetlusõiguse absoluutne rikkumine, kohtuotsuse põhjenduste puudumine, on sageli mõistetavalt üsnagi hinnanguline asjaolu ja seetõttu praktikas vägagi ähmaste piiridega fenomen.¹⁷⁶

Nt on lubamatuks tõendiks asitõend, mille äratundmiseks esitamisel esitati üksnes üks objekt, sellisel juhul on rikutud äratundmiseks esitamisel olulisel määral KrMS § 81 sätteid ning kuivõrd tõend on saadud kriminaalmenetlusnorme rikkudes, on tegemist kohtukõlbmatu tõendiga ning see tuleb tõendite hulgast välja jätta.¹⁷⁷

KrMS § 63 näeb ühe võimaliku tõendiliigina ette dokumendi ja seda juhul, kui see sisaldab teavet tõendamiseseme asjaolude kohta, kuid kohtukolleegiumi hinnangul on olulise menetlusnormi rikkumisega kogutud ja sellega seoses ebaseaduslikuks ja kohtukõlbmatuks tõendiks tunnistatud eksperthinnangu ümberhindamiseks seaduslikuks ja kõlbliku muuks dokumentaalseks tõendiks vastuolus tõendite hindamise ja kasutamise põhimõtetega.

¹⁷³ TlnRnKo 1-09-15577 p 8.3.

¹⁷⁴ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 650.

¹⁷⁵ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 223.

¹⁷⁶ E. Kergandberg. Tractatus terribles. Karistusõigus versus kriminaalmenetlusõigus: mõned põgusad väited, näited ja ettepanekud. Juura 2009 lk 87.

¹⁷⁷ TrtRnKo 1-09-11836.

Kohtukolleegiumi hinnangul menetlusnorme rikkudes kogutud ekspertarvamust kui lubamatut tõendit ei saa hinnata lubatava ja seadusliku teist liiki tõendina. Samuti ütles kohus, et kui prokuröri poolt menetlusnormi olulise rikkumisega kogutud tõend on tunnistatud ebaseaduslikuks ja kohtukõlbmatuks, ei saa analoogse rikkumisega kaitsja poolt esitatud eksperdihinnangut käsitada seadusliku ja lubatud tõendina põhjendusel, et selle on esitanud kaitsja.¹⁷⁸

Ausa ja õiglase kohtumenetluse põhimõttega ei ole kooskõlas olukord, kus kohus võib süüdimõistvat kohtuotsust tehes tugineda muuhulgas tõendile, mille saamise seaduslikkust pole süüdistaval ega tema kaitsjal olnud võimalik kontrollida. Seega lasub kohtul vastava taotluse esitamise korral kohustus veenduda eeskätt jälitustoimingu lubatavuse eelduseks oleva kohtu või prokuratuur loa olemasolus ning selles, et tõendina kasutatav teave on saadud just lubatud toimingute käigus ja loas märgitud ajavahemikul.¹⁷⁹ Ka teistel viisidel kui jälitustoimingu teel kogutud tõendite puhul on oluline hinnata, kuidas need tõendid on saadud. Kohus peaks just lubatavuse kontrollimise käigus hindama ka seda, et tõend on kaasatud seaduslikult ning on seetõttu kohtumenetluses lubatav. Kui kohtumenetluse pool väidab, et tõend ei ole lubatud, peaks kohus kindlasti põhjendama, miks tema antud tõendi lubatuks või lubamatuks loeb.

Euroopa Kohtu hinnangul on siseriikliku kohtu kontrollida, kas kõigi faktiliste ja õiguslike tõendite lubatavuse analüüs sisaldab riski võistlevuse põhimõtte ja õigus ausale kohtumenetluse põhimõtte rikkumist.¹⁸⁰ Euroopa Inimõiguste kohus on öelnud, et nende roll ei ole kehtestada printsiipi, kas kindlat tüüpi nt ebaseaduslikult kogutud tõendid võivad olla lubatavad või mitte. Kogu kohtumenetluse õiglus ei ole alati tingimata seotud ebaseaduslikult kogutud tõendite lubatavusega.¹⁸¹

Prantsusmaa kriminaalkohtumenetluses on tõendite hindamine vaba ja piiramatu, kohtud on rohkem huvitatud tõendi kaalukusest ja väärtuses kui selle lubatavusest.¹⁸²

Vastavalt Saksamaa kriminaalmenetluse seadusele (Strafprozessordnung) peab kriminaalkohus tagasi lükkama tõendi vastuvõtmise taotluse kui sellise tõendi kogumine on lubamatu.¹⁸³ Saksamaa seaduses ei ole reeglit, mis keelaks ebaseaduslikult kogutud tõendi

---

¹⁷⁸ TrtRnKo 1-08-15079.

¹⁷⁹ RKKKo 3-1-1-63-08 p 13.3.

¹⁸⁰ Andre Klip (viide 18), Lk 280.

¹⁸¹ Opinion on the status of illegally obtained evidence in criminal procedures in the Member States of the European Union. CFR-CDF.opinion3-2003 30 november 2003 lk 6.

¹⁸² R. Vogler, B. Huber (viide 46 lk 13), lk 190.

¹⁸³ E.U. NETWORK OF INDEPENDENT EXPERTS ON FUNDAMENTAL RIGHTS (viide 169), lk 16.

kasutamise kohtus. On palju põhjuseid, miks võib kohus tõendi vastu võtta. Samamoodi kui Eesti kriminaalmenetluse seadustikus on Saksamaa kriminaalmenetluses keelatud teatud meetoditel kogutud tõendite kasutamine, nt süüdistatava piinamise või tema vastu jõu kasutamise teel saadud tõendid. Samuti ei tohi kasutada tõendeid, mis on kogutud varasemas kriminaalmenetluses, kus süüdistatav mõisteti süüdi ja karistus on registrist kustutatud.¹⁸⁴

Saksamaa kriminaalmenetluses on probleemina hinnatud, et sama isik, kes otsustab tõendi lubatavuse, otsustab hiljem juhtumi tulemuse. Kohtunik või kohtunikud peavad eirama seda, mida nad juba teavad. Praktilisest vaatepunktist lähtuvalt on kohtunik kergemini mõjutatav teistest tõenditest, mis pole seotud lisatud tõendiga ning peab ignoreerima juba tekkinud veendumust. Vandekohtuga maades on see probleem lahendatud, kuna kohtunik otsustab, kas tõendit tohib vandekohtule esitada või mitte. Kui mitte, siis isikud, kes otsustavad süü küsimuse üle ei ole kuidagi mõjutatud selle tõendi poolt.¹⁸⁵

Strasbourg'i kohtu praktikast lähtuvalt ei pruugi tõendite kogumist sätestava siseriikliku menetlusõiguse rikkumine tähendada EIÕK rikkumist ja seega võib sellise rikkumisega saadud teavet avalikust menetlushuvist lähtuvalt olla käsitletav lubatava tõendina. Kuid seda, kas asetleidnud menetlusõiguse rikkumisega saadud teave võiks siiski olla käsitletav lubatava tõendina, saab hinnata vaid retrospektiivselt, kaaludes kõnealuse rikkumise olulisust ja avalikku menetlushuvi. Õigusriiklikkuse põhimõttest tulenevalt ei saa lugeda õigeks seda, et menetleja rikuks tõendeid koguma asudes teadlikult ja tahtlikult menetlusõigust põhjendusega, et ka rikkumisega saadud teavet võib tõendiks lugeda.¹⁸⁶

Eelpooltoodust järeldades võib öelda, et kohus peaks tõendite lubatavuse kontrollimise puhul kõigepealt välistama, et tõendeid on kogutud kasutades keelatud meetodeid vastavalt KrMS §-le 64. Selline eksimuse välistab koheselt tõendi lubatavuse. Alles pärast keelatud meetodite kasutamise välistamist saab kohus hakata hindama muid menetluslikke vigu, mis on tehtud tõendi kogumisel. Seejuures peab kohus andma hinnangu eksimuse olulisusele ning seeläbi otsustama tõendi lubatavuse. Kohus peab arvestama ka rikutud normi eesmärki. Kuigi menetlusõiguslike sätete rikkumine ei too alati kaasa tõendi lubamatuks tunnistamist¹⁸⁷ peab kohus hindama, kas nt kogumis võib tegemist olla menetlusõiguse olulise rikkumisega KrMS § 339 lg 2 mõttes.

---

¹⁸⁴ Christian Fahl. The Guarantee of Defence Counsel and the Exclusionary Rules on Evidence in Criminal Proceedings in Germany. German Law Journal. Vol. 08 No. 11 lk 8. arvutivõrgus kättesaadav: http://www.germanlawjournal.com/pdfs/Vol08No11/PDF_Vol_08_No_11_1053-1067_Articles_Fahl.pdf 15.04.2013.

¹⁸⁵ Christian Fahl (viide 184), lk 12-13.

¹⁸⁶ RKKKo 3-1-1-114-04 p 12.

¹⁸⁷ RKKKo 3-1-1-31-11 p 15.

3.3 Tõendi usaldusvääruse hindamine

Tõendi usaldusväärsus puudutab tõendiallika võimet tõendusteavet korrektselt säilitada ja edasi anda ning on objektiivselt asjaoludega põhjendatav.¹⁸⁸

Tõendi usaldusvääruse küsimus tõusetub kohtus üldjuhul alles tõendite hindamisel (KrMS § 61) - seega pärast seda, kui kohus on tõendi vastu võtnud ja selle avaldanud ning see tõend on edukalt läbinud asjakohasuse ning lubatavuse testi.¹⁸⁹ Tõendi usaldusväärseks tunnistamine tähendab kohtuniku veendumust, et see tõend on esiteks adekvaatselt kajastanud mingi uuritava kuriteo tunnust ja teiseks, et seda kajastust on võimalik adekvaatselt kriminaalmenetluses ka reprodutseerida.¹⁹⁰

Esemeliste tõendiallike puhul (asitõend, tehnilised teabetalletused jne) puhul sõltub kajastamise adekvaatsus mõistetavalt eeskätt tõendi füüsikalise - keemilistest tunnustest ja objektiivsetest peegeldumistingimustest (valgustustingimused, peegelduskontakti ajaline kestus jne).¹⁹¹ Esemeliste tõendiallike reprodutseerimise adekvaatsus sõltub kahtlemata ajafaktorist, aga ka üldisemalt sellest, kuivõrd olid tagatud säilimistingimused.¹⁹²

Võrdlemisi sageli on kohtuotsustes mingi tõendi usaldusväärsus põhjendatud selle kaudu, kuidas see tõend n-ö riimub teiste tõenditega. Riimuvate tõendite kogum suurendab kindlasti selle kogumiga kajastatava asjaolu tõenäosust, kuid riimumine ise ei ole ühtegi tõendit iseloomustav tunnus, mis tõstaks selle usaldusväärsus.¹⁹³ Ka ei pruugi n-ö riimumata tõend olla ebausaldusväärne.¹⁹⁴ Seadusandja ei ole sätestanud tõendi usaldusvääruse kontrollimiseks mingeid erilisi universaalseid reegleid. Mõned reeglid on siiski nii seadusest kui kohtupraktikast tuletatavad. Nii nt võib ka ekspertiisiakti usaldusvääruse selgitamise eesmärki täita eksperdi ülekuulamine ekspertiisiakti selgitamiseks.¹⁹⁵

Tõendi usaldusväärsele saab hinnangu anda üksnes seda uurides ja kõrvutades teiste kogutud tõenditega. Alles tõenditele antava hinnangu tulemusel saab kohus kujundada

---

¹⁸⁸ Andreas Kangur (viide 9), lk 36.

¹⁸⁹ RKKKo 3-1-1-89-12 p 14.

¹⁹⁰ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 209.

¹⁹¹ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 209 - 210.

¹⁹² Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 210.

¹⁹³ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 210.

¹⁹⁴ RKKKo 3-1-1-89-12 p 14.

¹⁹⁵ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 210.

õigusliku seisukoha, muuhulgas otsustada, kas koosseisupärane käitumine võis olla õigustatud.¹⁹⁶

Olukorras, kus erinevate tõendite vahel esineb vastuolu, peabki kohus tõendeid hinnates otsustama, milline tõend on usaldusväärsem.¹⁹⁷ Samuti peab kohus põhjendama, milline tõend ja miks on usaldusväärsem kui teine tõend.

Nt on kohtulikul uurimisel vajalik äratundmiseks esitamise protokollis märgitud ütluste usaldusvääruse kontrollimine.¹⁹⁸ Kohtulikul uurimisel peaks tähelepanu pöörama sellele, kas kohtueelses menetluses on täpselt järgitud äratundmiseks esitamise menetlusõiguslikke reegleid ja ka menetlustaktikalisi nõuded.¹⁹⁹ Siinkohal on tegemist tõendi lubatavuse hindamisega. Kohus peaks kontrollima ka äratundmiseks esitamise protokollis kantud ütlusi, mis KrMS § 82 lg 5 kohaselt käsitlevad tunnuseid, mille järgi tundis äratundja objekti ära. Siinkohal saab kohus kontrollida tõendi (äratundmiseks esitamise protokollis) usaldusväärust just läbi küsitlemisõiguse kasutamise. Kohus saab esitada äratundjale küsimusi objekti suhtes, võrreldes antavaid ütlusi äratundmiseks esitamise protokollis olevatega.

Tuleb eristada tõendiallika üldist ebausaldusväärust ning konkreetse tõendi ebausaldusväärust. Esimesel juhul on tõendiallika ebausaldusväärus süsteemne ja pidev puudus, teisel juhul on tõendi ebausaldusväärus tingitud konkreetse tõendi kujunemise asjaoludest.²⁰⁰ Siit tulenebki tõendi usaldusvääruse hindamise kaks aspekti esiteks tõendi allika usaldusväärus ja teiseks tõendi sisu usaldusväärus. Nt rikkis seade, mis ei toimi korrektselt, võib küll tõendamiseseme asjaolu kohta anda õiget infot, kuid samas ka valeinfot ja on seetõttu püsivalt ebausaldusväärne, kuna tõendiallikas on ebausaldusväärne.

Tõendi usaldusväärust tuleb hinnata konkreetse tõendi kujunemise kontekstis. Tõendi usaldusväärus ei sõltu sellest, kas tõend muude asjas olevate tõenditega harmoneerub - see on kaalu küsimus.²⁰¹ Riigikohus on võtnud seisukoha, et tõendi usaldusvääruse hindamisel ei saa iseenesest kriteeriumiks olla see, kuivõrd napp või mahukas on tõend – sõltumata viimatinimetatud asjaoludest on kohus tõendite hindamisel vaba, hinnates tõendeid nende kogumis ja oma siseveendumuse kohaselt.²⁰²

---

¹⁹⁶ RKKKo 3-1-1-82-11 p 8.

¹⁹⁷ TlnRnKo 1-09-8086.

¹⁹⁸ M. Sillaots (viide 28), lk 630.

¹⁹⁹ M. Sillaots (viide 28), lk 631 .

²⁰⁰ Andreas Kangur (viide 9), lk 37.

²⁰¹ Andreas Kangur (viide 9), lk 38.

²⁰² RKKKo 3-1-1-1-45-07.

Riigikohus on nõustunud seisukohaga, et võimalike kahtluste vältimiseks tuleb menetluskirjeldustes jälgitavalt kirjeldada, kuidas asitõendi puutumatus tagati, kuna see võimaldab hilisema kriminaalmenetluse raames kontrollida, kas kuriteosündmusega seotud objekt on tõendamiseseme asjaolude selgitamiseks usaldusväärselt kasutatav.²⁰³

Tõendite alusetult lubamatuks ja ebausaldusväärseks lugemist on riigikohus hinnanud kriminaalmenetlusõiguse oluliseks rikkumiseks, mis toob kaasa otsuse osalise tühistamise ning asja uueks arutamiseks saatmise.²⁰⁴

Menetlusseadustikud on konkreetsete tõendiliikide lõikes ette näinud kindlad vormi- ja esitusnõuded, millele kohtule esitatav tõend peab vastama. Üheks niisuguseks nõuete kehtestamise eesmärgiks on ka vähendada tõendi usaldusväärsust negatiivselt mõjutavaid tegureid ja anda kohtule ette juhised usaldusväärsuse hindamiseks.²⁰⁵

Tõendi usaldusväärsuse hindamiseks on esmalt vaja leida, et tõend on asjakohane ja lubatav. Alles seejärel saab hinnata kuivõrd usaldusväärne konkreetne tõend tõendamiseseme asjaolude väljaselgitamise suhtes on. Siinkohal tuleb hinnata ka tõendi võimet infot endasse salvestada ja edasi anda. Nt võivad ilmastikuolud oluliselt mõjutada esemelisel tõendil asuvaid kuriteojälgi, mis aga ei tähenda, et igal juhul muutuvad need ebausaldusväärseks. Siinkohal peab kohus hindama kõiki selle esemega seonduvaid asjaolusid. Hinnates kõiki olulisi aspekte selgub kuivõrd usaldusväärne on ese asitõendina ja kuivõrd usaldusväärne on see info mida ta kannab.

3.4 Tõendi lõppväärtuse ehk kaalukuse hindamine

Tõendi kaal on määr, mille võrra konkreetne tõend kohtuniku siseveendumust üht või teistpidi mõjutab ning mis on suuresti subjektiivne.²⁰⁶ Tõendi kaalukus kujuneb tõendi uurimise ja hindamise ajal koos kohtuniku siseveendumusega. Tõendi kaal kujuneb seeläbi, kuidas kohus hindab tõendi asjakohasust, lubatavust ja usaldusväärsust. Võib öelda, et mida asjakohasem ja usaldusväärsem tõend on, seda kaalukam see on.

Menetlusõiguse teoreetik ja praktik Peter Murphy on selgitanud, et tõendi kaal on hinnang tõendi tõenduslikule väärtusele, mis võib lubatud tõendil olla seoses tuvastatava faktiga.

---

²⁰³ RKKKo 3-1-1-31-11 p 18.3.

²⁰⁴ RKKKo 3-1-1-31-11.

²⁰⁵ Andreas Kangur (viide 9), lk 39.

²⁰⁶ Andreas Kangur (viide 9), lk 36.

Asjakohasel ja lubataval tõendil on potentsiaali veenda kohut nende faktide esinemiste tõenäosuses, mida tõendada soovitakse. Seega kujuneb kohtu siseveendumus kohtule esitatud tõenditele kaalu omistades.²⁰⁷

Tõendite kooskõla on üks peamisi tõendi kaalu mõjutavaid tegureid.²⁰⁸ Tõendi kaal on tihedalt seotud elulise usutavusega.²⁰⁹ Tõendite hindamine kitsamas tähenduses ongi kaalumine. Tõend on seda kaalukam, mida lähemal oma tekkelt on ta tõendatavale asjaolule.²¹⁰ Seetõttu on otsesed tõendid kaalukamad kui tuletatud.

Tõendite omavaheline haakumine on samuti tõendite kaalu küsimus – tõendite kogumi kaal on tõenäoliselt suurem kui kõikide kogumisse kuuluvate üksikute tõendite kaalude summa.²¹¹

Tõendi kaal, olles määr, mille võrra konkreetne tõend kohtu otsust ühele või teisele poole kallutab, on tõendite vaba hindamise põhimõttest lähtuvalt läbinisti subjektiivne nähtus. Siinjuures on kõige olulisem tähelepanek, et tõendile kaalu omistamine sõltub nii arvukatest faktoritest, mida on peaaegu võimatu defineerida, aga mis vaieldamatult hõlmavad konkreetsest tõendits väljapoole jäävaid asjaolusid nagu näiteks teised asjas uuritud tõendid. Seega on just konkreetne tõendikogum lahutamatu tervikuna see, mis otsustab konkreetse kohtuniku siseveendumuse kujunemise. Tõendid on kaalu omistamisel vaieldamatult omavahel seotud. Siit ka põhjus, miks tõendeid hinnatakse kogumis ja neile ei saa anda ette kindlaksmääratud jõudu: tõendid täiendavad ja mõjutavad üksteisest tehtavaid järeldusi ainulaadse ja ühekordse kogumis hindmise tulemusena. Kuivõrd tõenditele kaalu omistamine on läbinisti subjektiivne, ei ole võimalik mingi meetodiga täieliku kindlusega hinnata, kuidas oleks konkreetse kohtuniku siseveendumus kujunenud juhul, kui sellest ainulaadsest ja ühekordsest tõendikogumist ära võtta üks või mitu tõendit.²¹²

Mingi tõendi lõppväärtus on hinnang selle kohta, kuivõrd olulisel kohal on see tõend kohtu jaoks, lugemaks mingit tõendamiseseme asjaolu tuvastatuks (või kummutatuks). Tõendite hindamise üks põhi paradokse kipubki olema selles, et eeskätt just kaalukate tõendite puhul võivad tekkida vaidlused seoses nende lubatavuse ja ka usaldusväärsusega.²¹³

---

²⁰⁷ Oliver Nääs. Mõned menetlusõiguslikud tähelepanekud riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsuses 3-1-1-22-10. *Juridica* IV/2010 lk 308

²⁰⁸ Andreas Kangur (viide 9), lk 38.

²⁰⁹ Andreas Kangur (viide 9), lk 41.

²¹⁰ Andreas Kangur (viide 9), lk 41.

²¹¹ Andreas Kangur (viide 9), lk 41.

²¹² Oliver Nääs (viide 207) lk 308.

²¹³ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 211.

Tõendite hindamine saab tugineda kogu kohtulikul arutamisel aset leidnule (ka kohtukõnedes, repliikides ja süüdistatava viimases kõnes öeldule), mis siiski peab olema seostatav tõendite vahetu uurimisega §-s 15 sätestatu mõttes.²¹⁴ Nõue, et kohus peab lõppkokkuvõttes hindama tõendeid nende kogumis, tähendab eeskätt keeldu ignoreerida n-ö kohtu versiooniga sobimatuid tõendeid. Riigikohtu praktikas märgitu kohaselt tähendab tõendite hindamine nende kogumis muu hulgas seda, et erinevatest tõenditest tulenevad andmed asetatakse omavahelisse konteksti. Ühe või teise versiooni usaldusväärsuse kontrollimisel tuleb seda kinnitavad andmed paigutada kuriteosündmusele eelnenud ja järgnenud sündmuste üldisesse kulgu. Seejuures tuleb arvestada isikule inkrimineeritava süüteo liiki ja vastava kuritegeliku käitumise kriminoloogilist eripära. Kohtuotsusest peab selgesõnaliselt tulenema, et kohus on arvestanud kõiki asjaolusid, mis enda olemuselt on kaasuse lahendamisel asjakohased ning mis võivad mõjutada tõendite hindamist. Tõendite selektiivne hindamine on ühelt poolt põhistamiskohustuse § 339 lg 1 p 7 ja teisalt kohtuliku uurimise ühekülgsus § 338 p 1 tähenduses. Need minetused kujutavad endast kriminaalmenetlusõiguse olulist rikkumist § 339 lg 1 p 7 ja lg 2 mõttes.²¹⁵ Tõendite hindamisega seonduv kohtu mõttekäik peab olema kõrvalseisjale jälgitav. Selle nõude järgimata jätmine on käsitatav kriminaalmenetluseaduse absoluutse olulise rikkumisena § 339 lg 1 p 7 mõttes.²¹⁶

Riigikohus on pidanud võimalikuks, et tõendi väljajätmine ei tingi igal juhul kriminaalasja saatmist uueks arutamiseks. Selle otsustamisel tuleb hinnata, kas tõendikogum ja sellele tuginev kohtu arutuskäik võimalab järeldada, et tegemist ei olnud kohtu veendumuse kujunemisel määrava tõendiga.²¹⁷

Kuigi tõendile kaalu andmine on subjektiivne, peab see siiski kajastuma kohtuotsuses. Nimelt on ka tõendi kaalul oluline roll kohtuniku siseveendumuse kujunemisel. Tõendi kaal sõltub suuresti ka sellest kui usaldusväärseks on kohus tõendit hinnanud, mida usaldusväärsem tõend kogumis on, seda kaalukam ta on. Tõendi kaal sõltub kogumis ka sellest, kuidas kohus hindab teisi tõendeid, kui ühe tõendi usaldusväärsus langeb, siis mõnel teisel suureneb ja nii sõltubki tõendikogumi kaal oluliselt ka teistest tõenditest.

---

²¹⁴ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 211.

²¹⁵ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 212.

²¹⁶ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 212.

²¹⁷ RKKKo 3-1-1-22-10 p 14.6.

4. KOHTUOTSUSE KUJUNEMINE TÕENDITE UURIMISE JA HINDAMISE PÕHJAL

Kohtuotsus on kohtuliku uurimise käigus toimunud tõendite uurimise ja hindamise otsene väljendus. Just kohtuotsuses on näha milliste tõendite uurimise ja hindamise pinnalt kohus sellisele otsusele jõudis ning seetõttu peab kohtuotsuse kujunemine olema lugejale jälgitav ja arusaadav.

Vaid maakohtus toimib täies mahus KrMS § 15 sätestatud vahetu ja suulise printsiibi põhimõte. See tähendab seda, et maakohus võib oma otsuse rajada vaid neile tõenditele:

- a) mis on olnud kohtuliku arutamise esemeks selles kohtus;
- b) mille uurimise käiku ja tulemusi on suuliselt vahendatud kohtuistungil viibijaile;
- c) mille uurimise käik ja tulemused on fikseeritud kohtuistungil protokolliks.²¹⁸

Riigikohtu kriminaalkolleegium on selgitanud, et kohus on erapooletu õigusemõistja, kelle roll seisneb eelkõige tõendamisreeglite järgimise tagamises kohtuistungil, seejärel kogutud tõendite hindamises ja nende pinnalt otsuse tegemises.²¹⁹ Kohus kujundab uuritud tõendite alusel veendumuse tõendamiseseme asjaolude esinemise või puudumise kohta.²²⁰ Eelõeldu tähendab muuhulgas sedagi, et kohtuotsuse pinnalt peab olema jälgitav, milliste tõendite alusel luges kohus süüdistatavale omistatud teod tõendatuks.²²¹

Tulenevalt KrMS §-st 61 lg 2 hindab kohus tõendeid nende kogumis oma siseveendumuse kohaselt. See tähendab, et kohus kujundab uuritud tõendite alusel veendumuse tõendamiseseme asjaolude esinemise või puudumise kohta. Kohtu siseveendumus peab kujunema koos tõendite uurimise ja hindamisega, seeläbi tekib kohtul ka mõtteline kujutus, kuidas õigusrikkumine toimus. Ehk siis kohtul tekib tõendeid uurides ja hinnates visioon selle kohta, mis ja kuidas juhtus ning just selle veendumuse peab kohus selgelt kirja panema ka kohtuotsusesse.

Kohtuniku siseveendumusel, millest on juttu KrMS §-s 61 lg 2, on kohtu töös täita omalaadne kaksikroll: ühelt poolt on ta hindamiskriteeriumiks (millekski hindamisele eelnevaks), teiselt

---

²¹⁸ Eerik Kergandberg (viide 92), lk 65.

²¹⁹ RKKKo 3-1-1-91-07 p 6.1.

²²⁰ RKKKo 3-1-1-63-08 p 12.1.

²²¹ RKKKo 3-1-1-46-10 p 7.1.

poolt aga peab ta iseloomustama ka tõendite hindamise lõpptulemit – seda, kas kohus tunnistab mingi asjaolu tõendatuks või mitte.²²²

Kohus peab tõendeid uurides ja hinnates jõudma järeldusele mis ja kuidas juhtus. Seejuures peab kohus hindama, kuidas käsitletav sündmus aset leidis ja millised tõendamiseseme asjaolud ja kuidas on tõenditega tõendatud ning kas teo toimepanek süüdistatava poolt on kohtu hinnangul tõenditega kinnitatud. Sellisele arusaamale saab kohus jõuda ainult siis kui ta tõendeid uurib ja hindab. Samuti peab kohus selgelt välja näitama, millistele esitatud tõenditele ta ei tugine hinnates need mitteasjakohaseks, mitteausaldusväärseks või lubamatuks.

See, milline on kohtu siseveendumus ja milliste tõendite alusel siseveendumus tekkis, peab olema selgelt välja näidatud kohtuotsuses. Tulenevalt KrMS §-st 312 p 1 peab kohtuotsuse põhiosas kajastatud olema, millised asjaolud ja millistele tõenditele tuginedes kohus tõendatuks luges. Sellega seondub nõue, et kohtu siseveendumuse kujunemine peab olema kohtuotsuse põhjenduste alusel lugejale jälgitav. Eelöeldu tähendab muuhulgas sedagi, et kohtuotsuse pinnalt peab olema jälgitav, milliste tõendite alusel luges kohus süüdistatavale omistatud teod tõendatuks.²²³

KrMS § 62 p-de 2 ja 3 järgi kuuluvad tõendamiseseme asjaolude hulka ka kuriteokoosseis ja kuriteo toime pannud isiku süü. KrMS § 62 p 1 valguses tähendab see eelkõige veendumuse kujundamist küsimuses, kuidas sündmus aset leidis ja kas teo pani toime just süüdistatav.²²⁴ Samas jääb ehk esmapilgul täpselt seletamatu veendumus kohtuotsuse alusena pidama (kehtima) vaid siis, kui kohtuotsuses õnnestub tõendite hindamise tulemit põhjendades ka kõrgematele kohtutele aktsepteeritaval moel ära näidata, kuidas ja miks just selline veendumus tekkis.²²⁵ Mitme süüdistatavaga ja paljude kuritegudega kriminaalasjas tähendab eelöeldu vältimatult ka seda, et kohtuotsuse pinnalt peab olema jälgitav, millise tõendi alusel luges kohus tõendatuks igale üksikule süüdistatavale omistatud eraldiseisvad kuriteod.²²⁶

Riigikohus on asunud seisukohale, et menetluse terviklik juhtimine, sh oluliste ja ebaoluliste tõendite eristamine ning poolte tegevusele või tegevusetusele hinnangu andmine on asja arutava kohtu pädevuses. Kohtumenetluse poolte obstruktsionistlik tegevus ei tohi hakata dikteerima kohtumenetluse kulgu ega muuta kohut protsessiosaliste pantvangiks.²²⁷ Selles otsuses viidatakse näiteks ka kohtu õigusele jätta kõrvale kõik asjakohatud küsimused; seega

²²² Erik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 211.

²²³ RKKKo 3-1-1-46-10 p 7.1.

²²⁴ RKKKo 3-1-1-33-08 p 8.

²²⁵ Erik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 202.

²²⁶ RKKKo 3-1-1-63-08 p 12.1.

²²⁷ RKKKo 3-1-1-43-10 p 46.

on kohtule antud protsessuaalsetes küsimustes teatud osas kaalutusõigus. Järelikult on selles valguses apellatsioonikohtul õigus hinnata ka apellatsioonis esitatud argumente kui konkreetses kriminaalasjas asjakohatuid ning jätta need lihtsalt tähelepanuta; küll tuleb kohtul samas põhistada, miks leiab ta isiku süü olevat tõendatud. Seega olukorras, kus isiku süü leiab kohtu hinnangul tõendamist, puudub igasugune loogiline põhjus nõuda, et kohus lükkas samaaegselt ümber ka absoluutselt kõik süüdistatava kaitseargumendid.²²⁸

Vastavalt KrMS §-le 305¹ peab kohtuotsus olema seaduslik ja põhjendatud ning rajanema kohtuliku uurimise esemeks olnud tõenditele, mida pooltel oli võimalik uurida.²²⁹ Kohtulahendi põhistus peab hõlmama kõiki olulisi teemasid: tõendite hindamist ja faktiliste asjaolude tuvastamist, õiguslikke väiteid, samuti menetluslikke küsimusi.²³⁰

KrMS §-s 306 on sätestatud, millised küsimused peab kohus kohtuotsuse koostamisel lahendama. Esimesena peab kohus otsustama, kas tegu on toimepandud ja kas süüdistuses kirjeldatud faktilised asjaolud on tõendatud. Kohtuotsuse põhiosa peab kajastama kohtuliku arutamise tulemust. Põhiosa eesmärgiks on muuta kohtuotsuse resolutiivosas sisalduvad otsused kontrollitavaks.²³¹

Tulenevalt KrMS §-st 312 p 1 ja p 3 tuleb kohtuotsuse põhiosas ära näidata asjaolud, mille kohus on tunnistanud tõendatuks või üldtuntuks. Asjaolud peavad olema kajastatud sellises ulatuses ja sellise detailsusega, et nende alusel oleks võimalik kindlaks teha, et süüdistatava käitumine vastab süüteo koosseisule. Mida üldisemaks jäävad tuvastatud asjaolud, seda enam on alust kahtluseks, kas kohus saab olla veendunud selles, et isik on süüdi teos, milles teda süüdistatakse.²³² Kohtuotsusest peab selgesõnaliselt tulenema, et kohus on kõiki asjaolusid, mis enda olemuselt on kaasuse lahendamisel asjakohased ning mis võivad mõjutada tõendite hindamist, ka arvestanud.²³³ Kohtu argumentatsioon ja arutluskäik peab tõendite hindamisel olema jälgitav ning otsuse lugejale peab olema arusaadav kohtu siseveendumuse kujunemine.²³⁴

Siinkohal ei piisa lihtsalt nentimisest, et kohus on kõiki asjaolusid arvestanud, selleks tuleb põhjalikult näidata, milliseid asjaolusid ja kuidas kohus on hinnanud ja arvestanud. Kohtuotsuse lugeja peab loogiliselt aru saama kuidas ja miks ning milliste tõendite põhjal

---

²²⁸ TlnRnKo 1-08-12818.

²²⁹ KrMS § 305¹ lg 1 ja lg 2.

²³⁰ Erik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), 2012 lk 682.

²³¹ Erik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 710.

²³² Erik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 711- 712.

²³³ RKKKo 3-1-1-92-11 p 11.

²³⁴ RKKKo 3-1-1-188-06 p 11.

kohus sellise otsuse tegi. Kohtuotsus ei ole jälgitav ja arusaadav kui kohus on lihtsalt loetlenud uuritud tõendeid, neid otsuses sisuliselt käsitlemata. Kohtuotsuses ei ole vaja loetleda uuritud tõendeid, vaid neid sisuliselt analüüsida, et kohtuotsuse lugejal tekiks arusaamine kohtu siseveendumuse kujunemisest, sellest miks kohus just sellise otsuse tegi.

Riigikohus on seisukohal, et kohtuotsuses obligatoorselt sisalduma pidavale tõendite analüüsile seavad raamid KrMS § 312 p-d 1-3. Nimetatud sätete kohaselt piisab, kui kohus esitab otsuses asjaolud, mida ta loeb kohtuliku uurimuse tulemina tõendatuks ja näitab ära tõendid, millele kohtu vastavad järeldused põhinevad (p1). Samuti peab kohus märkima, kui ta leiab, et mingit asjaolu ei ole vaja üldse tõendada selle üldtuntuse tõttu (p3). Ühtlasi on kohtul kohustus nimetada tõendid, mida ta ei pea usaldusväärseks ja põhjendada nende ebausaldusväärseteks lugemist (p2).²³⁵ Kohus peab käsitlema tõendeid konkreetse asjaoluga seoses ja selles ulatuses, milles konkreetne tõend mingit asjaolu puudutab.²³⁶

Kohtuotsuse põhjendus peab edasi andma kohtuliku arutamise tulemuse ja võimaldama kohtuotsuse kontrolli. Kohtuotsuse põhjendus tuleb esitada selliselt, et lahend oleks arusaadav, ilma, et seejuures oleks vaja dokumente või muid tunnetusallikaid väljaspool kohtuotsust, mis tähendab, et kohtuotsuse põhjendused peavad olema arusaadavad ka kriminaaltoimikuga tutvumata.²³⁷

Riigikohtu kriminaalkolleegium on seisukohal, et vajadus kohtuliku uurimise esemeks olnud tõendite sisu üksikasjaliku kordamise järele kohtuotsuses puudub ka seetõttu, et väljakujunenud kohtupraktika kohaselt ei ole tõendite refereerimine kohtuotsuses käsitatav tõendite analüüsina ega otsuse põhjendusena. Kohtupraktikas kinnistunud arusaama kohaselt peab tõendite analüüs kajastama seda, millise süüteoosseisu tunnuse esinemist konkreetne tõend kinnitab, kui uuritud tõendeid on asetatud omavahelisse konteksti.²³⁸ Nimetatud kujunenud siseveendumuse edastamisel peab olema ka arusaadav kohtualusele tehtud konkreetne karistusõiguslik etteheide.²³⁹ Tõendite hindamine nende kogumis tähendab muuhulgas erinevatest tõenditest tulenevate andmete asetamist omavahelisse konteksti sidustatuna kuriteoosseisu tunnustega.²⁴⁰

Kohtuotsuse põhistamise nõue on täidetud, kui otsusest nähtub, et maakohus on kohtuistungil kontrollitud tõendeid analüüsinud, on neid kõrvutanud, andnud neile hinnangu, oma järeldusi

---

²³⁵ RKKKo 3-1-1-22-10 p 8.1.

²³⁶ Erik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 712.

²³⁷ Erik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 785.

²³⁸ RKKKo 3-1-1-22-10 p 8.2.

²³⁹ RKKKo 3-1-1-24-06 p 10.

²⁴⁰ RKKKo 3-1-1-63-08 p 12.2.

põhistanud ja kohtu siseveendumuse kujunemine on lugejale jälgitav. Asjaolu, et kaitsja ei nõustu kohtu järeldustega või leiab, et osadele tõenditele on antud väär hinnang, ei anna alust tuvastada, et maakohus on jätnud otsuses põhjendused esitamata.²⁴¹

Ringkonnakohus on öelnud, et maakohtu otsuse tühistamise aluseks on ka see, et maakohtu otsuses sisuliselt puudub alajaotus, kus oleks toodud põhjendused, milline tõend mida tõendab ja miks see ei ole teiste tõenditega ümber lükatud. Maakohtu otsust lugedes nähtub, et see sisaldab põhiliselt uuritud tõendite loetelu ja sisu, kuid puuduvad põhjuslikud seosed ja põhjendused.²⁴² Siinkohal on tegemist põhistamiskohustuse rikkumisega.

Kohus ei saa teha otsust tuginedes seejuures tõenditele, mida ei ole kohtuistungil vahetult uuritud ja seaduses sätestatud korras avaldatud ning protokollitud. Riigikohus on öelnud, et tuginedes otsuse tegemisel tõenditele, mille avaldamisel ei ole järgitud KrMS §-de 289, 293 ja 296 lg-te 1 ja 3 nõudeid, on rikutud kohtuotsuse tegemisel oluliselt kriminaalmenetluse õigust KrMS § 339 lg 2 tähenduses.²⁴³

Riigikohus on korduvalt selgitanud, et kohtuotsuses kohtuliku uurimise esemeks olnud tõendite loetlemine ja nende sisu ja kohtuistungi protokollide refereerimine, seostamata neid tegudega on kohtuotsuse põhiosale esitatavate nõuete rikkumine KrMS § 312 mõttes.²⁴⁴

Riigikohtu praktika kohaselt peab kohtuotsuse põhiosa põhjal kohtu järelduste kujunemine olema jälgitav²⁴⁵ ning veenev.²⁴⁶ Kohtu veendumuse kujunemise jälgitavus tähendab seda, et kohtuotsuses tuleb ära näidata, millised asjaolud kohus tõendatuks luges ja millistele konkreetsetele tõenditele ja miks ta seejuures tugines.²⁴⁷ Otsuses peab sisalduma tõendite analüüs²⁴⁸, peab nähtuma, miks kohus leiab, et konkreetsetest tõenditest on võimalik teha just selline järeldus nagu kohus on teinud. Samuti peab kohus olukorras, kus tõendid on üksteisega vastuolus, põhjendama seda, miks ta eelistab üht tõendit teisele.²⁴⁹

Üks tõendite hindamise põhinõudeid on see, et kui kaks erinevat kohtukoosseisu teevad samade tõendite pinnalt erineva otsuse, peab ringkonnakohus ära põhjendama kuidas ta sellisele otsusele jõudis ja kuidas esimese astme kohus tõendeid valesti hindas. Riigikohus on

---

²⁴¹ TlnRnKo 1-05-924.

²⁴² TrtRnKo 1-11-9857 .

²⁴³ RKKKo 3-1-1-19-08 p 11.

²⁴⁴ RKKKo 3-1-1-46-10 p 7.2.

²⁴⁵ RKKKo 3-1-1-5-08 p 12.1.

²⁴⁶ RKKKo 3-1-1-17-03 p 13.

²⁴⁷ RKKKo 3-1-1-118-09 p 9.

²⁴⁸ RKKKo 3-1-1-142-05 p 21.

²⁴⁹ Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 712.

jättkuvalt seisukohal, et kui erinevad kohtud hindavad tõendeid nii erinevalt, et ühel juhul mõistetakse nende tõendite alusel kohtualune talle inkrimineeritud kuriteos süüdi ja teisel juhul nende samade tõendite alusel õigeks (või vastupidi), peab ringkonnakohus lisaks omapoolsele tõendite analüüsile näitama ära ka esimese astme kohtu poolt tõendite hindamisel tehtud vead, mis kinnitavad kohtuliku uurimise ühekülgsust või puudulikkust ja mis viisid kohtu järeldused mittevastavusse faktiliste asjaoludega.²⁵⁰

Legitiimsuse tagamiseks peab kohtuotsus olema üheselt mõistetav ega tohi sisaldada vastuolusid. KrMS § 339 lg 1 p 8 järgi on kriminaalmenetlusõiguse oluliseks rikkumiseks see, kui kohtuotsuse resolutiivosa järeldused ei vasta tõendamiseseme tuvastatud asjaoludele. Teisisõnu on tegemist olukorraga, kus kohtuotsuse põhiosa ja resolutiivosa on omavahel sisulises vastuolus. Olukorraga, kus kohtuotsuse resolutiivosa järeldused ei vasta tõendamiseseme tuvastatud asjaoludele on resolutiivosas tehtud objektiivselt ebaõige järeldus ning kohtuotsuse resolutiivosa ei ole loogilises kooskõlas põhiosast tulenevate järeldustega.²⁵¹ Taoline olukord moodustab olulise menetlusnõuete rikkumise, kuna kohtuotsus peab olema legitiimsuse tagamiseks üheselt mõistetav ega tohi sisaldada vastuolusid.²⁵² Nimetatud rikkumisega ei ole aga tegemist olukorras, kus kohtumenetluse pool ei nõustu kohtu seisukohaga.²⁵³ Kohtuotsuses toodud põhjustustega mittenõustumine ei ole samastatav põhjustuse puudumisega KrMS § 339 lg 1 p 7 mõttes. Motiivide puudumisena tuleb käsitleda olukorda, kus mõnes olulises küsimuses motiive üldse ei esitata, mitte aga seda, kui motiivid tunduvad menetlusosalisele ebapiisavatena.²⁵⁴

Menetlusõiguse oluline rikkumine, mis vastab KrMS § 339 lg 1-s loetletud rikkumistele, saab kaasa tuua ainult ühetaolise lahendi ja see ei ole mitte õigeksmõistev kohtuotsus. Küllaltki selgelt ja ühetaoliselt arusaadavalt on sõnastatud KrMS § 341 lg 1, mille kohaselt juhul, kui kohtuistungil tuvastatakse kriminaalmenetlusõiguse oluline rikkumine käesoleva seadustiku § 339 lõike 1 järgi, tühistab ringkonnakohus kohtuotsuse ja saadab kriminaalasja esimese astme kohtule uuesti arutamiseks teises kohtukoosseisus.²⁵⁵

Kohtupraktikas valitseva lähenemise kohaselt on kohtuotsuses põhjenduste puudumisega tegemist kolmel juhul: esiteks siis kui kohus ei ole mingit oma seisukohta või järeldust üldse põhjendanud; teiseks olukorras, kus kohtulahendis on küll püütud mingit seisukohta või

---

²⁵⁰ RKKKo 3-1-1-77-05 p 12

²⁵¹ RKKKo 3-1-1-15-13 p 10.

²⁵² Eerik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 787.

²⁵³ RKKKo 3-1-1-106-06 p 9.

²⁵⁴ RKKKo 3-1-1-1-03 p 10.

²⁵⁵ RKKKo 3-1-1-46-07 p 6.2.

järeldusi põhjendada, kuid selle põhjenduse kujunemine ei ole lugejale jälgitav; ning kolmandaks siis kui otsuses esitatud seisukoha või järelduse põhjendused ei ole veenvad.²⁵⁶

Euroopa Kohtu hinnangul peab esimese astme kohus näitama oma hinnanguid kohtuotsuses. Siiski ei ole nõutav sätestada, et kohus järgib täielikult ja punktipealt kogu poolte poolt esitatud põhjendusi. Kohtupoolne põhjendus peab ära näitama, miks selline otsus tehti.²⁵⁷

Riigikohtu hinnangul ei saa kohus rajada enda otsust oletustele: isegi siis, kui süüdistatava enda ütlused on nn elulise usutavuse kontekstis kaheldavad, ei ole see piisav, et kummutada süüdistavate tõendite vähesusest ja kaudsusest tõusetunud kahtlusi. Tulenevalt KrMS §-dest 7 ja 14 ei või kohus asuda süüdistaja rolli ja täitma süüdistust kinnitavate tõendite vähesusest tulenevat tühimikku enda siseveendumusega; selliselt käitudes eksiks kohus PS §-s 22 ja KrMS §-s 7 sätestatud süütuse presumptsiooni põhimõtte vastu.²⁵⁸

Riigikohtu varasemas praktikas on asunud seisukohale, et puudub õiguslik keeld isiku süüditunnistamiseks ka ainuüksi kaudsete tõendite alusel, ning et otsesed ja kaudsed tõendid ei erine teineteisest mitte nendes sisalduva teabe tõeväärtuse osas, vaid selle poolest, kui vahetult nad kuriteo toimepanemise asjaolusid kajastavad.²⁵⁹ Kaudsete tõendite kasutamine tõendamisel eeldab aga seda, et kohtuotsuses tuleb ära näidata, kuidas kaudsete tõendite abil tuvastatu võimaldab kogumis teha järeldusi tõendamiseseme mingi asjaolu suhtes.²⁶⁰

Süüdimõistva kohtuotsuse tuginemist vaid ühele tõendile ei ole välistatud ka Riigikohtu senises praktikas. Kuid vaid ühele tõendi pinnalt kuriteo kõigi faktiliste asjaolude tuvastatuse põhjendamine kohtu poolt peab olema selline, et kohtu siseveendumuse kujunemine oleks kohtuotsuse lugejale eriti selgesti jälgitav. Kõnealustel juhtudel on eriti oluline ka see, et kohus oleks igakülgselt ning erapooletult vaaginud kõiki selle ühe süüstava tõendi hindamisel tõusetunud kahtlusi ja need veenvalt kummutanud.²⁶¹

In dubio pro reo põhimõttest ei tulene mingil määral, et isikut süüstavaid järeldusi saaks teha üksnes otseste tõendite pinnalt ja et süü tuvastamisel ei tohiks tugineda kaudsetele tõenditele. See tähendab, et otseste tõendite puudumine iseenesest ja vahetult ei tähenda veel kahtluste olemasolu, mida tuleks tõlgendada süüdistatava kasuks. Täiesti loomulik on see, et otseste tõendite puudumisel püütakse otsida ja leida isiku süüd kinnitada võivaid kaudseid tõendeid ja

---

²⁵⁶ Erik Kergandberg, Priit Pikamäe (viide 16), lk 786.

²⁵⁷ Andre Klip (viide 18), lk 247.

²⁵⁸ RKKKo 3-1-1-10-11 p 26.

²⁵⁹ RKKKo 3-1-1-15-10 p 8.

²⁶⁰ RKKKo 3-1-1-29-09.

²⁶¹ RKKKo 3-1-1-21-09 p 11.

põhimõtteliselt pole välistatud, et süüdimõistev kohtuotsus tuginebki üksnes kaudsetele tõenditele, kui need oma kogumis võimaldavad rääkida süü tõsikindlast tuvastatusest.²⁶²

Kui ainukese süüstava tõendi osas tekivad kahtlused ning neid ei õnnestu kõrvaldada teiste kriminaalasjas sisalduvate tõenditega, tuleb *in dubio pro reo* põhimõttel langetada otsus süüdistatava kasuks. *In dubio pro reo* põhimõte pole sedavõrd tõendamis-, kuivõrd otsustusreegel; kui kohus ei ole tõenditele üldhinnangu andmise tulemil täielikult veendunud süüdistatava(te) süüis, tuleb isik(ud) õigeks mõista, mitte aga langetada otsust tema/nende kahjuks.²⁶³ Süüdistatava kasuks tuleb tõlgendada vaid selline kõrvaldamata kahtlus süüdistusversiooni paikapidavuses, mis on konkreetseid asjaolusid arvestades eluliselt usutav.²⁶⁴

Prantsusmaa kriminaalkohtumenetluses omab kohtunik või vandekohtu liige õigust tugineda oma siseveendumusele igas tõendamise aspektis, mis kohtus aset leiab, vaatamata tõendi üldisele kaalukusele.²⁶⁵ Reeglina võib kuritegu olla tõendatud mis tahes tõenditega ja kohtunik teeb otsuse tuginedes oma siseveendumusele. Ta on vaba hindama tõendeid nii, nagu ise soovib ja tal ei ole kohustust selgitada, miks ta mingi kindla tõendi vastu võtab või ei võta.²⁶⁶ Seadus ei sätesta, millest tõendi täielikkus ja piisavus sõltub. See kirjeldab, et kohtunik küsib endalt vaikuses ja meditatsioonis tajudes läbi oma järelduse aususe, mis arvamuse tõendid on ratsionaalselt kujundanud.²⁶⁷ Samas on ka Prantsuse kriminaalkohtumenetluses vajalik kohtuotsuse põhjendatus ning kohtuotsuse kujunemine peab olema jälgitav.²⁶⁸

Tõendite vaba hindamise põhimõte on põhiline Saksamaa kriminaalmenetluse tunnus. Kohus otsustab tõendi tulemuse vabalt kujunenud veendumuse alusel, mis on kujunenud kohtumenetluse käigus. See tähendab, et kohtunik ei ole seotud ühegi tõendite õigusliku reegli ega juhendiga. Ei ole sätestatud ühtegi tingimust, mis peaks olema täidetud enne kui kohtunik tunnistab fakti tõendatuks, kuigi teaduslikku teadmist, loogika- ja terve mõistuse reeglit ei tohi eirata. Kohtunik ei tohi oma võimu kasutada meelevaldselt, peab oma seisukoha

---

²⁶² RKKKo 3-1-1-12-07 p 8.

²⁶³ RKKKo 3-1-1-78-05 p 7.2.

²⁶⁴ RKKKo 3-1-1-8-10 p 8.

²⁶⁵ R. Vogler, B. Huber (viide 46), lk 190.

²⁶⁶ Mireille Delmas-Marty, J.R. Spencer (viide 4), lk 263.

²⁶⁷ Mireille Delmas-Marty, J.R. Spencer (viide 4), lk 233-234.

²⁶⁸ Mireille Delmas-Marty, J.R. Spencer (viide 4), lk 246.

kujundama rajatuna nendele faktidele, mis ta loeb tõendatuks ja ei tohi minna vastuollu loogika ega teaduslike teadmistega ning igapäeva kogemustega.²⁶⁹

Õigusemõistminst nähakse kui täielikult iseseisvat ainult kohtuniku pädevuses olevana.²⁷⁰ Kohtunik kuulab pooled ära ja kogub kokku tõendite elemendid, mis tõenäoliselt tema otsust mõjutavad (vahetuse põhimõte *Unmittelbarkeitsgrundsatz*: § 250, StPO). Kohtuotsus põhineb ainult istungil uuritud tõenditel. Kohtunik peab püüdlema sisemise veendumuse poole, vaba kõigist kahtlustest, mis võimaldab tal välja kuulutada süüdistatava süü tema poolt hinnatud tõendite põhjal.²⁷¹ Vastavalt StPo §-le 261 peab kohus tegema otsuse tuginevalt oma siseveendumusele, mis on kujunenud istungi kui terviku pinnalt. Kohtuotsus peab põhinema sisemisel veendumusel, mis on kujunenud tõendite omaksvõtmise ja nende üle väitlemise pinnalt.²⁷²

---

²⁶⁹ R. Vogler, B. Huber (viide 46), lk 292 .

²⁷⁰ R. Vogler, B. Huber (viide 46), lk 331.

²⁷¹ Mireille Delmas-Marty, J.R. Spencer (viide 4), lk 309.

²⁷² Mireille Delmas-Marty, J.R. Spencer (viide 4), lk 328.

KOKKUVÕTE

Käesolev töö käsitleb, kuidas kriminaalkohtumenetluses uuritakse ja hinnatakse esemelisi tõendeid. Tõendid on vaieldamatult kriminaalkohtumenetluse üks olulisemaid detaile. Kohus teeb otsuse selle pinnalt, kas ja millised asjaolud kohtumenetluse käigus tõendamist leiavad. Seetõttu pidasin vajalikuks uurida, kuidas toimub kriminaalkohtumenetluses reaalselt tõendite uurimine, kuidas tõendeid hinnatakse ja millised on sagedamini esile kerkivad probleemid tõendite uurimisel ja hindamisel.

Kui Saksamaa ja Prantsusmaa kriminaalkohtu menetluses on sätestatud tõe välja uurimise kohustus²⁷³, siis Eesti kriminaalmenetluse seadustik sellist kohutust ei anna. Samas on tõe välja selgitamine siiski vaikivalt üks osa meie kriminaalmenetlusest, sest just süüd tõendavate tõendite või nende puudumise pinnalt teeb kohus oma otsuse. Erinevus Saksamaa, Prantsusmaa ja Eesti vahel on ka see, et esimesed kaks riiki lähtuvad kriminaalmenetluses suuresti uurimisprintsiipest, mis tähendab, et kohtunik on kaasatud tõendite otsimisse. Eesti kriminaalmenetluses kehtib aga tulenevalt KrMS §-st 14 võistlevuse printsiip, kus tõendid, mille pinnalt kohus otsuse teeb, peavad üldiselt esitama pooled. Seaduses on küll sätestatud võimalu kohtul ka omal algatusel tõendite kogumine määrata, kuid kohtupraktika kohaselt on see siiski erandjuhuseks.

Tulenevalt KrMS §-st 15 saab kohus kohtulahendi tegemisel tugineda vaid nendele asjaoludele, mida on kohtulikult arutamisel vahetult uuritud ja protokollitud. KrMS §-i 60 kohaselt saab kohus otsust tehes tugineda vaid nendele asjaoludele, mis ta on tunnistanud tõendatuks või üldtuntuks. See tähendab, et kohus peab talle esitatud tõendite pinnalt olema veendunud isiku süüis või selle puudumises. Kriminaalmenetluse seadustiku §-s 63 lg 1 on määratletud tõendite liigid. Kuigi kohtupraktika uurimisest lähtuvalt on enimkasutatavaks tõendiliigiks isikulisel tõendid, ei saa alahinnata ka esemeliste tõendite mõju tõendamiseseme asjaolude tuvastamisel. Ka kriminaalmenetluse seadustiku § 61 ütleb, et ühelgi tõendil ei ole ette kindlaksmääratud jõudu ja kohus hindab tõendeid kogumis.

Lähtuvalt KrMS §-st 124 võib asitõendiks olla misatahes ese, mis on tõendamiseseme asjaoludega seotud. Esemeline tõend võib olla nii tõend kui tõendiallikas. See sõltub sellest, kas ese on asitõend seetõttu, et see on nt kuriteo toimepanemise vahend (tegemist on esemelise tõendiga) või selle tõttu, et ta kannab jälge nt sõrmejälge (ese on tõendiallikas). Sageli ei olegi esimeline tõend tõendamiseseme asjaolude tuvastamise suhtes väärtuslik mitte

---

²⁷³ Klaus Volk. R. Vogler, B. Huber (viide 6)

oma füüsikaliste omaduste pärast, vaid selle info pärast, mida ta edasi annab nt sõrmejalg, DNA. Esemelise tõendi tunnused peavad olema kajastatud vaatlusprotokollis, või ka ekspertiisiaktis, millised, sõltub konkreetsest objektist ja selle seosest tõendamiseseme asjaoludega.

Eesti kriminaalmenetluses on kohtu roll tõendite kogumisel tagasihoidlik, eriti võrreldes näiteks Saksamaa ja Prantsusmaaga, kus valitseb uurimisprintsip. Meie kohtumenetluses tulenevalt KrMS §-st 14 on funktsioonid selgelt ära jaotatud, prokuratuuril on süüdistusfunktsioon, kaitsjal kaitsefunktsioon ja kohtul asja erapooletu lahendamise funktsioon.

Selline selgepiiriline jaotus on vajalik ka selleks, et kohus saaks asja lahendades olla erapooletu. Kui kohtunik osaleks aktiivselt tõendite kogumises, tekiks kohe kahtlus tema võimes tõendeid edaspidi erapooletult hinnata ja seetõttu oleks rikutud nõuet ausale kohtumenetlusele. Tulenevalt võistlevuse põhimõttest esitavad tõendeid kohtumenetluse pooled ja kohus on erapooletu õigusemõistja. Siiski on kohtul vastavalt KrMS §-le 297 lg 1 võimalik koguda tõendeid ka omal algatusel, kuid see peaks jääma erandiks.

Selleks, et kohus saaks mingi asjaolu lugeda tõendatuks on tarvis seda asjaolu kinnitavaid tõendeid uurida. KrMS § 15 sätestab kohtuliku arutamise suulisuse ja vahetuse printsiibi. See tähendab, et kohus saab otsust tehes tugineda vaid nendele tõenditele, mida ta on kohtulikult arutamisel vahetult uurinud.

Tõendite uurimist kajastab kõige nähtavamalt kohtuistungil protokoll. Kohtuistungil protokoll peab andma edasi kohtuistungil toimunu. Just kohtuistungil protokollist on selgelt näha millises järjekorras, kuidas ja milliseid kohus tõendeid uurib.

Minu hinnangul on kriminaalmenetluse kontekstis vale rääkida tõendite vahetust uurimisest, kuna tõendite põhjalikku ja igakülgset uurimist kohtumenetluse käigus enam ei toimu. Kohus vaatab tõendeid ja uurimistoimingu protokollid, kontrollib neid ja hindab. Tõendite sisuline uurimine, vaatlused, ekspertiisid ja muud toimingud, mis aitavad välja selgitada eseme olulisi omadusi, sellel olevaid jälgi ja seotust tõendamiseseme asjaoludega tehakse kohtueelses menetluses. Seega olekski kriminaalmenetluse seadustikus sätestatud kohtumenetluse raames toimuva nn. uurimise puhul õigem kasutada väljendit, vaatlemine.

Samuti võiks kriminaalmenetluse seadustikus olla sätestatud võimalus minna kohtul n.ö. vahetult uurima tõendit, mida kohtusaali tuua ei anna. Nt väärteomenetluse seadustikus, kus

on käsitletud väiksema tähtsusega õigusrikkumised, on selline võimalus olemas. See ei peakski olema standardprotseduur kuid vajadusel peaks selline võimalus olemas olema.

Tulenevalt KrMS § 286¹ võtab kohus vastu ainult sellise tõendi, millel on kriminaalasjas tähtsust. Kohus peab hindama tõendi asjakohasust, lubatavust ja usaldusväarsust, samuti andma hinnangu tõendi üldisele kaalukusele.

Lähtuvalt KrMS §-st 61 on kohus tõendite hindamisel vaba. Kohus kujundab uuritud tõendite pinnalt veendumuse tõendamiseseme asjaolude esinemise või puudumise kohta. Siiski peab kohtuotsuse pinnalt olema jälgitav, kuidas kohtu siseveendumus kujunes, milliste tõendite pinnalt kohus just sellise otsuse langetas.

Tõend on asjakohane kui ta aitab kaasa tõendamiseseme asjaolude tuvastamisele. Tõendi lubatavus tähistab seda, kas antud tõendit tohib üldse kriminaalmenetluses kasutada. Seadus ei välista õigusvastaselt saadud tõendi kasutamist, küll aga peab kohus hindama rikutud normi eesmärki ning kas sellist tõendit poleks ka saadud kui normi ei oleks rikutud. Menetleja poolne korduv ja tahtlik rikkumine tõendite kogumisel, isegi kui tegemist on ebaoluliste rikkumistega, tuleb kogumis kohtupraktika seisukohalt hinnata kui olulist menetlusõiguse rikkumist.²⁷⁴

Tõendi usaldusväarsusele saab hinnangu anda üksnes seda uurides ja kõrvutades teiste kogutud tõenditega. Samas tuleb eristada tõendi üldist usaldusväarsust ja konkreetse tõendi usaldusväarsust, see tähendab, et kas tõendi allikas on usaldusväärne ja kas tõendi sisu on usaldusväärne. Tõendi usaldusväarsust saab hinnata üksnes konkreetse tõendi kujunemise kontekstis.

Tõendi kaal on määr, mille võrra konkreetne tõend kohtuniku siseveendumust mõjutab. Tõendi kaal näitab kui oluline on tõend kohtu siseveendumuse kujunemisel ja tõendamiseseme asjaolude väljaselgitamisel. Mida suurem on tõendi usaldusväarsus, seda suurem on ka tõendi kaal.

Kohtuotsus kujuneb tõendite vahetu uurimise pinnalt, vastavalt sellele, kuidas kujuneb kohtuniku siseveendumus tõendamiseseme asjaolude suhtes. Tulenevalt KrMS §-le 61, hindab kohus tõendeid kogumis oma siseveendumuse kohaselt. Kohus peab otsustama, kas tegu on toime pandud, kas teo pani toime just süüdistatav ja kas süüdistuses kirjeldatud faktilised asjaolud on tõendatud. Selleks ei piisa üksnes tõendite refereerimisest, vaid tuleb

---

²⁷⁴ RKKKo 3-1-1-31-11 p 15

konkreetsed tõendid siduda tõendamiseseme asjaoludega, et kohtuotsuse resolutiivosa oleks kontrollitav, kuidas ja miks kohus just sellisele järeldusele jõudis ja sellise otsuse tegi.

Kohtuotsuses on oluline tõendite analüüs, et kohtuniku siseveendumuse kujunemine oleks lugejale jälgitav ja arusaadav. Kohtuotsuse põhistatuse puudumine on maakohtuotsuse tühistamise alus. Riigikohus on öelnud, et lisaks jälgitavusele peab kohtuotsuse kujunemine olema ka veenev.

Lähtudes *in dubio pro reo* põhimõttest, peab kohus kahtlused tõlgendama süüdistatava kasuks juhul kui kohus ei ole tõendite uurimise ja hindamise pinnalt süüdistatava süüs veendunud ning need kahtlused ei ole kõrvaldatavad teiste tõenditega.

EXAMINATION AND EVALUATION OF MATERIAL EVIDENCE IN CRIMINAL PROCEEDINGS IN ESTONIA

Summary

Proofing is the most important element in criminal proceedings. Court makes its decision depending on that, how the circumstances of subject of proof has been proved in court and how the courts inner conscience is established.

The purposes of this research is examining how courts are examining material evidence in criminal proceedings and how courts are evaluating these evidence. This reasearch is mostly founding on judicial practice, because the problems, which are related by examining and evaluating the evidence will come out in judicial practice.

Before we can concener how courts are examining and evaluating material evidence, we have to look some general rules about proofs.

First of all Estonian judicial process (criminal) is based on adversary principle. This means that in judicial process the court, prosecution and criminal defence counsel have different roles. Prosecution has to file proofs, wich are accusative and criminal defence counsel has to file defending proofs. The court makes a decision based on, wich evidence the parties have filed and wich of them has been deleared as proved.

According to Code of Criminal Procedure the evidence is testimony of the suspect, the accused, the victim, witness or qualified person, expert's report, but also testymony of explication of expert's report from expert, physical evidence, protocol of investigative actions, court sessioon and covert investigation or ohter document, photo, film or data recording.

Physical evidence is object of crime, instrument of crime, object with trace of the crime, impression or print of trace, or other non-fungible objekt, wich is applicable of clarifing the subject of proof.

Material evidence can be evidence because of its physical features (like instrument of crime, gun, knife etc.), then it is material evidence or it can be evidence because of the traces wich is laying on (or in) it (like fingerprints and DNA etc.), then it is source of proof and the proof is the data on (in) the object. Law requiers that physical evidence is fixed in protocol of investigative activities.

Collecting the evidence is finding the evidentiary information as it is required in the Code of Criminal Procedure. Filing the evidence is mostly done by prosecution and defence. Estonian supreme court has said, that according to law court can collect evidence, but it should be exemption.

According to the Code of Criminal Procedure to render a judgement in criminal matters the court can rely only on facts which the court has declared as invoiced or generally recognised. Court must examine the evidences to declare them as invoiced or generally recognised.

Examination by courts starts with notice from judge, that court is starting examination by court. It is also seen in protocol of court session, where it is written down. Examining the proofs starts with the proofs which are filed by prosecutor, and then continues with the proofs filed by criminal defence and other parties. Parties can agree on different line of examining the proofs, but my experience of research of court session protocols say it is a rare. Protocol of court session must demonstrate, what was effected in court session.

To examine the evidence court should take these procedural steps:

1. Court and parties of the proceedings should observe directly the evidence and demonstrate it or photo of it, when the evidence is damaged or given back to its owner.
2. Read out the inspection report of the physical evidence.
3. In need publication the protocol of investigative activities

Protocol of court session contains the data about how court is examining proofs. In protocol must be seen which proofs and which order are published and accepted. Protocol of court session confirms, that court has examined the proof, but there is no info about how the evidence is evaluated and should not be. Court must evaluate all evidences together. When court shows its evaluation of the proof immediately, it would make questioning about court's impartiality. That does not mean, that every evidence separately do not have a role in compromising of court's impartiality.

To find out, how courts are examining the material evidence I reviewed all protocols of court session, which cases were heard matter in general procedure in Tartu county court years 2012, 2011 and partly 2010.

When it is possible court should examine both - the physical evidence and its inspection report. Examining the physical evidence it is usual, that all data is not visible. As example

court could not establish fingerprints or other hidden traces. Here helps different experts analysis, which helps to find out all important data to subject of proof.

In criminal matter expert analysis has been done, when there is need for clarifying circumstances which are not legal. Examining evidences by using technical instruments and methodology helps to discover all hidden traits and collect data for proving. Code of Criminal Procedure does not provide any compulsory expert analysis, but in practice there are some circumstances, which are identified by expert analyse, like cause of death.

The Supreme Court has said that court is impartial adjudicator, whose role is foremost to ensure that procedural rules are complied and then evaluate collected evidences and make decision based on that.

In my opinion court is observing the evidences not examining. Examining means, that court should observe evidence very carefully, although establish all traces, including the ones, which are hidden. Courts does not do that, all this happens pre-trial procedure. Court is observing evidence and its protocol of investigative activities (like protocol of observation) and evaluating it, there is no examination. Also i think, that court should have an opportunity to go observe evidence, which is not brought in court. In our misdemeanour procedure has this opportunity, but crimes, which are heard a matter in misdemeanour procedure are not so serious than crimes, which are heard a matter in criminal procedure.

Evaluating the evidence is a process of valuing the evidence. Evaluating the evidence can only happen relying to what was going on court session. To evaluate the evidence court must evaluate the admissibility, relevance, reliability and heft of the evidence.

Actually evaluation goes with examination (in my opinion observing). When court is examining the evidence court also gives an evaluation to the proof and evaluates how evidence is related to the subject of proof and how important it is.

Relevance means that the evidence contains important aspect of the object in criminal matter and makes it available to use establishing the matter of facts in the subject of proof. The court should accept only this evidence, which are relevant.

Admissibility designates, when the evidence can be used in proving. As example the evidence is not allowed, when it is collected by using forbidden method. Forbidden is collecting evidence by mistreatment or tortment. When there is procedural infringement, the court must decide whether or not it is important. Infringement does not mean that the evidence is

not admissible. Court must evaluate the purpose of infringing law and would the evidence been collected even without infringement. The supreme court has said, that when body conducting proceedings has infringed law intentionally it is important infringement of procedural law. When there is important infringement of procedural law, the evidence is not admissible.

Determining reliability of evidence, means that the court is convinced that evidence bears on data about crime. Evaluating the evidence can only be done, when it is observed and reconciled with other evidences. When there is a contrary between the evidences, court must decide, which evidence is more reliable.

Weight of the evidence is the extent, how explicit evidence plays a role in judges' beliefs.

Evaluation of proofs can only be done relying on court session, and is directly related to examining of proofs. Court can evaluate the evidence only when it is accepted.

The court can only make a decision by resorting to the proofs, which has been

1. Observed (examined) by the court
2. Course of observing and results have been orally intermediated to the attendees
3. Fixed in the protocol of court session

The court must show on the judgment, which facts are considered proved or generally known. From judgment must be seen, that court has analysed, compared and evaluated the evidences. It is not enough when court has enumerated evidences. Court also must substantiate its decisions and the incipience of the conscience must be understandable.

According to the Code of Criminal Procedure judgment must be legal and reasoned and based on evidences which are examined by court and parties. There must be seen which evidence is endorsing which fact.

When there is a doubt about the guilt of accused, court must apply principle *in dubio pro reo*. This means, that when the court is not convinced, that accused person has committed the crime and these doubts have not been removed by evidences, court must interpret these doubts in favor of accused.

06.05.2013

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Andre Klip. European Criminal law. An Integrative approach. Intersentia 2012.
2. Andreas Kangur. Kohus ja kohtulahend: mõtteid ja soovitusi kohtulahendi kirjutajale. Tartu: Riigikohus 2012.
3. Annika Lall. Kuriteo jälgede kriminalistikaline uurimine. Sisekaitseakadeemia 2010
4. Charles Platto. Trial and Court procedures worldwide. Graham & Trotman. London 1991.
5. Christian Fahl. The Guarantee of Defence Counsel and the Exclusionary Rules on Evidence in Criminal Proceedings in Germany. German Law Journal. Vol. 08 no 11. arvutivõrgus kättesaadav: http://www.germanlawjournal.com/pdfs/Vol08No11/PDF_Vol_08_No_11_1053-1067_Articles_Fahl.pdf 15.04.2013.
6. E.U. NETWORK OF INDEPENDENT EXPERTS ON FUNDAMENTAL RIGHTS. Opinion on the status of illegally obtained evidence in criminal procedures in the Member States of the European Union. CFR-CDF.opinion3-2003 arvutivõrgus kättesaadav: http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/cfr_cdf_opinion3_2003_en.pdf 18.04.2013.
7. E. Kergandberg, M. Sillaots. Kriminaalmenetlus. Tallinn. Juura 2006.
8. E. Kergandberg. Tractatus terribles. Karistusõigus versus kriminaalmenetlusõigus: mõned põgusad väited, näited ja ettepanekud. Juura 2009.
9. E.Kergandberg, A.Kangur, S.Lind, K. Saaremäel-Stoilov, V. Saarmets. Sissejuhatus kohtumenetluse õpetusse. Eesti kohtumenetlusõiguse võrdpilt. Tallinn, Juura 2008.
10. Eerik Kergandberg, Heldur Saarsoo. Tõendid nõukogude kriminaalprotsessis. Tartu Riiklik Ülikool 1987.
11. Eerik Kergandberg. Kohtuotsus kriminaalasjas, selle kujunemine ja kriitika. Juura 1999.
12. Eerik Kergandberg, Tanel Järvet, Tristan Ploom, Olavi Jaggo. Kriminaalmenetlus. Sisekaitseakadeemia 2004. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://riksweb.sisekaitse.ee/index.asp?action=102&tid=19002> 02.05.2013.
13. Eesti NSV kriminaalprotsessi koodeks. Ametlik tekst muudatuste ja täienduste seisuga 1.aprill 1986a. Eesti Raamat 1986.
14. Herbert Lindmäe. Kriminalistikatehnika. Eesti Raamat, Tallinn 1976.
15. Herbert Lindmäe. Kohtuekspertiis. Tallinn, Eesti Raamat 1982.
16. Herbert Lindmäe. Menetlustaktika II. Juura 1997.
17. Herbert Lindmäe. Kohtueelne menetlus kriminaalmenetluse seadustiku järgi. Juridica VIII/2003.
18. H.Kaptein, H.Prakken, B. Verteeij. Legal evidence and proof: statistics, stories, logic. Ashgate Publishing company. Burlington 2009.
19. Jaan Sootak. Süüdimõistmine koosseisu valikuvastamise alusel. Konkureerivad põhimõtted in dubio pro reo ja iura novit curia. Juridica II/2009.
20. Klaus Volk. The Principes of criminal procedure and post-modern society: contradictions and perspectives. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.isrcl.org/Papers/Volk.pdf> 20.04.2013.

21. Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. Koostanud Eerik Kergandberg ja Priit Pikamäe. Kirjastus Juura, 2012.
22. Mario Rosentau. Tõendamine teadmise standardmudelis. Juridica 2001/III.
23. Meris Sillaots. Kohtulik uurimine ja tõendamisvõimalused kriminaalmenetluses. Juridica 2012/VIII.
24. Michael Pawlik. Review Essay – The Criminal Judge as Modern Inquisitor. 10 German Law Journal. Arvutivõrgus kättesaadav http://www.germanlawjournal.com/pdfs/Vol10No09/PDF_Vol_10_No_09_1274-1276_Developments_Pawlik.pdf 3.05.2013
25. Mireille Delmas-Marty, J.R. Spencer. European criminal procedures. Cambridge 2002
26. Oliver Nääs. Mõned menetlusõiguslikud tähelepanekud riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsuses 3-1-1-22-10. Juridica IV /2010.
27. Ed Cape, Zaza Namoradze, Roger Smith, Taru Spronken, Pascal Decarpes. Effective criminal defence in Europe. Intersentia 2010.
28. Peter White. Crime Svene to court. The Essentials for forensic science. The Royal Society of Chemistry 2004.
29. R. Vogler, B. Huber. Criminal procedure in Europe. Duncker & humblot. Berliin 2008.
30. Raivo Öpik. Kriminialistikaline taktika ja tehnoloogia I. Sisekaitseakadeemia 2008.
31. Robert Esser. Transition of criminal procedure systems. Rijeka 2004.
32. Urmas Krüger. Kriminaalmenetlus: tõendamine kohtueelses menetluses. Sisekaitseakadeemia 2007.
33. Uno Lõhmus. Põhiõigustest kriminaalmenetluses. Juura 2012.

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

34. Kriminaalmenetluse seadustik - RT I, 14.03.2011, 35
35. Põhiseadus - RT I, 27.04.2011, 2

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

36. RKKKo 3-1-1-17-03
37. RKKKo 3-1-1-1-03
38. RKKKo 3-1-1-16-04
39. RKKKo 3-1-1-114-04
40. RKKKo 3-1-1-77-05
41. RKKKo 3-1-1-78-05
42. RKKKo 3-1-1-142-05
43. RKKKo 3-1-1-124-05
44. RKKKo 3-1-1-88-06
45. RKKKo 3-1-1-24-06
46. RKKKo 3-1-1-35-06

47. RKKKo 3-1-1-67-06
48. RKKKo 3-1-1-123-06
49. RKKKo 3-1-1-127-06
50. RKKKo 3-1-1-188-06
51. RKKKo 3-1-1-97-06
52. RKKKo 3-1-1-106-06
53. RKKKo 3-1-1-91-07
54. RKKKo 3-1-1-72-07
55. RKKKo 3-1-1-46-07
56. RKKKo 3-1-1-45-07
57. RKKKo 3-1-1-12-07
58. RKKKo 3-1-1-63-08
59. RKKKo 3-1-1-19-08
60. RKKKo 3-1-1-33-08
61. RKKKo 3-1-1-5-08
62. RKKKo 3-1-1-47-08
63. RKKKo 3-1-1-119-09
64. RKKKo 3-1-1-21-09
65. RKKKo 3-1-1-118-09
66. RKKKo 3-1-1-32-09
67. RKKKo 3-1-1-52-09
68. RKKKo 3-1-1-29-09
69. RKKKo 3-1-1-8-10
70. RKKKo 3-1-1-22-10
71. RKKKo 3-1-1-15-10
72. RKKKo 3-1-1-46-10
73. RKKKo 3-1-1-43-10
74. RKKKo 3-1-1-31-11
75. RKKKo 3-1-1-82-11
76. RKKKo 3-1-1-92-11
77. RKKKo 3-1-1-10-11
78. RKKKo 3-1-1-41-12
79. RKKKo 3-1-1-89-12
80. RKKKo 3-1-1-15-12
81. RKKKo 3-1-1-15-13
82. TrtRnKo 1-11-5819
83. TrtRnKo 1-11-9857
84. TrtRnKo 1-08-15079
85. TrtRnKo 1-10-3821
86. TrtRnko 1-09-11836
87. TlnRnKo 1-05-924
88. TlnRnKo 1-09-15577
89. TlnRnKo 1-09-13864
90. TlnRnKo 1-09-8086
91. TlnRnKo 1-08-12812
92. TMK kohtutoimik 1-11-3150
93. TMK kohtutoimik 1-10-506
94. TMK kohtutoimik 1-11-12252

95. TMK kohtutoimik 1-11-10433
96. TMK kohtutoimik 1-10-166535
97. TMK kohtutoimik 1-10-13741
98. TMK kohtutoimik 1-11-5819
99. EIKo 51297/08

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Kadi Orav
(sünnikuupäev: 23.01.1988)

1. Annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Esemeliste tõendite uurimine ja hindamine kriminaalkohtumenetluses,

mille juhendajad on Raivo Öpik ja Meris Sillaots.

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **06.05.2013**